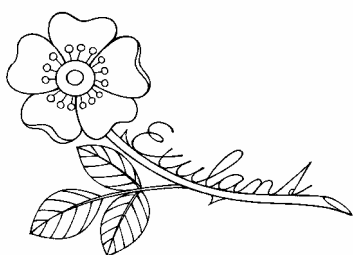

INFORMAČNÍ VĚSTNÍK č. 20 (2/2005)

občanského sdružení

EXULANT

Milí čtenáři,

obsah tohoto věstníku je jakýmsi klasobraním toho, co se urodilo v letošním roce na roli našeho občanského sdružení. Protože toho nebylo málo, nabyl i náš věstník na objemu – místo obvyklých 16 má tentokrát 28 stran a ještě se do něj nevešlo všechno.

Na počátku si můžete přečíst kázání předsedy EXULANTA Mgr. Pavla Smetany, které přednesl při bohoslužbách v Betlémské kapli v neděli 1.6.2005. Bohoslužby se konaly v rámci „Setkání křesťanů 2005“ a zúčastnili se jich, kromě jiných hostů, i členové zelowského sboru se svými duchovními a „Zelowské zvonky“. Při této příležitosti bylo uděleno čestné členství v zelowském ev.ref. sboru prvnímu předsedovi našeho sdružení Prof. Ing. Karlu Matějkovi. Ten nám svým článkem připomíná skutečnost, že naše sdružení i jeho věstník dovršily 10 let existence. Zprávu o tom, co se dělo na setkáních v Oráčově a v Lešně pro nás napsal Jiří Šmída. Obsáhlejší články o těchto akcích byly uveřejněny v Kostnických jiskrách. O písních a zpěvu ve středověku přinášíme další článek od Pavla Čápa.

Naše tipy na výlety po pamětihodnostech, spojených s reformační minulostí, jsou tentokrát zároveň zprávou o výletu, uspořádaném v září 2005 EXULANTEM. Těšili jsme se, že nás po stopách Komenského bude provázet znalec jeho života a díla Dr. Daniel Neval. Zpráva o jeho náhlém úmrtí nás bolestně zasáhla, podobně jako zpráva o smrti čestného člena našeho sdružení Viléma Jirmana. Z letošní konference občanského

sdružení konané 8.10. v Praze přinášíme referát Rudolfa Brahy o návratu potomků pobělohorských exulantů z oblasti Střelínska. Další informace z konference si budete moci přečíst v příštím věstníku. K připomenutí stého výročí narození ThDr. Emila Jelínka jsme požádali o krátkou vzpomínku jeho syna Ing. Tomáše Jelínka..

Jsmo vděční Dr. Editě Štěříkové, že můžeme otisknout plné znění její přednášky o odkazu pobělohorských exulantů, kterou přednesla na semináři historické společnosti VERITAS.

Opět, jako každým rokem, si dovoluujeme přiložit složenku a obracíme se na Vás s prosbou, abyste, pokud můžete, naši činnost podpořili i finančně. Uvítáme také Vaše příspěvky do věstníku. Děkujeme za Vaši vstřícnost a přejeme vše dobré

Jan Bistranin

Boží milost vychovává

Ukázala se Boží milost, která přináší spásu všem lidem a vychovává nás k tomu, abychom se zřekli bezbožnosti a světských vášní, žili rozumně, spravedlivě a zbožně v tomto věku a očekávali blažené splnění naděje a příchod slávy velikého Boha a našeho Spasitele Ježíše Krista. On se za nás obětoval a vykoupil nás ze všech hříchů... Tit. 2, 11-14a

Boží milost, která nám i všem ostatním lidem přináší spásu, nás vychovává. Potřebujeme správné vychování, máme-li žít jako Boží děti na tomto světě, říká apoštol. Mož-

ná, že se nám, dospělým, taková řeč moc nelíbí. Už dávno jsme přece lidmi zralými. Máme ustálené názory, životní zásady, víme, jak se máme ve společnosti chovat. A naopak vychováváme jiné, své děti, vnoučata, lidi kolem nás.

Boží milost ovšem nenahrazuje dobré vychování, kterého se člověku dostává v rodině a ve škole a nejvíc ve škole života. Boží milost nezasahuje do našeho vzdělání a neopravuje chyby a nedostatky, ať našich učitelů nebo nás samotných. Boží milost vychovává v takovém vzdělání, které bychom nazvali růst k lidskosti. A v tom není jiného odborníka a vychovatele než Duch svatý, který působí na lidské srdce a vzkříšený Pán skrze své Slovo, které zasahuje naše svědomí.

Dvojím směrem se ubírá výchova lásky, když Bůh k sobě přitahuje provázky milování.

a) Boží milost především pomáhá opustit, či rozejít se s tím, co nás svazuje a co nám překáží v bohulibém životě. Je to na prvním místě bezbožnost. Pod slovem bezbožný nemusíme hned vidět ateistu, který se náboženství vysmívá, nebo jím pohrdá. Bezbožný je v biblickém pohledu člověk, který sice říká, že v Boha věří, žije však, jak se mu líbí. Je mu lhostejný osud lidí hladových a žízni-vých, lidí, kteří jsou v jakékoliv nouzi. Nechce slyšet o tom, že má svým nepřítelům odpustit a to třeba sedmdesát sedmkrát každého dne. Je zachvácen sobectvím jako těžkou nemocí. Spoléhá jen sám na sebe. Boha má pouze jako pojistku pro těžkou chvíli. Místo živého Krista se obklopuje jeho obrazy a zdobenými kříži. V dojemné básni Maryčka Magdonová výstižně popsal Petr Bezruč, obraz bezbožného člověka v osobě Bernarda Žára: *Z Frýdku je Bernard Žár, proto svůj zapírá národ Bernard Žár. Má rád svoji ženu, má rád svoje děti, do kostel chodí a neděle světlí..*“ a při tom je mu osud druhých lidí naprosto lhostejný. Jsou mu lhostejní sirotci, jejichž otec zahynul v dolech a matka umřela vyčerpáním. Bezbožný je člověk,

který sice o Bohu mluví, při tom však pohrdá slovy Ukřižovaného.

b) Boží milost pomáhá vítězit nad světskými žádostmi. Světské žádosti jsou v rozporu s Božími přikázáními. *Nezabiješ, nezcizolozíš, nepokradeš, nevydáš křivé svědectví, nebudeš dychtit po manželce, po domu, po majetku tvého bližního.* „*Jsou to žádosti těla, žádosti očí a pýcha života*“, poznamenává Jan ve svém dopisu (1Jan 2, 16).

Boží milost je jedinečným pedagogem. Nehrozí, nespílá, netrestá, ale jemně nás opracovává jako Michelangelo, který z hrubého kamene vytesá nádhernou sochu Davida. Pán Bůh dávno předběhl všechny psychology, když se rozhodl vychovávat své děti jen milostí. Milostí, kterou nás obdarovává každého dne, která je očištnou koupelí, do níž smíme denně vstupovat a prožívat zázrak obnovy svého života.

Tatáž milost nás **učí, jak žít**, aby náš život obstál v Božích. Jak máme žít? Odpověď, kterou dává apoštol je docela praktická. *„Žij člověče rozumně, spravedlivě a zbožně v tomto světě“*. Je to neuvěřitelné. Žádný seznam příkazů, žádný nepřehledný zákoník Evropské unie, který bychom měli znát a plnit a kterou nikdo z obyčejných lidí nedokáže ani přečíst, natož se podle ní řídit. **Boží milost vyučuje** docela prostým věcem, potřebným pro život. **Žijte rozumně**. Pán Bůh nám dal zdravý rozum, abychom se jím řídili. Konečně je to krásně vyjádřeno ve známé písni Komenského Ó sešli Ducha svého nám, Bože laskavý: *„Tvůj Duch ať nás uvodí v pravdu milou tobě, ať žádný z nás neškodí lži a zlosti sobě; Dar rozumu zdravého když nám ráčils dáti, pomoz ho ke cti tvého jména užívati.*“ Bez Boží milosti však lidský rozum snadno ve světě zabloudí. Jen ona nás učí žít rozumně, spravedlivě a zbožně. To co nás učí a co nám dává Boží milost, dokonale stačí pro život v tomto věku. Jak by se změnila tvář této země, situace v našich rodinách i obcích, kdybychom se nechali Boží milostí vést. Žít rozumně, spravedlivě a zbožně. Jak

málo lidí dokonce i v církvi se nechá po této cestě vést.

Žít rozumně znamená nenechat se vtáhnout do věcí tohoto věku naplno, nenechat se svou prací, svými zájmy docela pohltit. Potřebujeme **neztratit správnou perspektivu**. A tou je očekávání. Máme vědět, že na této zemi nikdy nedosáhneme plnosti. Vedle oprávněné radosti z Božích darů a dobrého života, musí zůstat prostor pro něco nového, velkého, **pro naději**, která přesahuje všechno, čeho na této zemi můžeme dosáhnout. Je tomu právě tak, jako s nedělí, se dnem odpočínutí. Jestliže si člověk neuchová tento den, aby ho strávil se svým Bohem, aby ho prožil uprostřed věřícího Božího lidu, zanedlouho se mu vytratí perspektiva života. Propadne svým zájmům a nakonec ztratí svou duši. Vzpomínám si na rozhovor s velmi úspěšným křesťanským podnikatelem, kterému přibývala práce. Zakázky se hrnuly. A on se mne ptal, co má dělat. Kde má říci dost. Přece není možné odmítnout dobré zakázky. Podnik se musí dál rozvíjet. Tehdy jsem mu odpověděl: Stanov si hranici, že budeš pracovat jen ve všední dny, a nikdy nedovolíš, aby ti práce natolik přerostla přes hlavu, že začneš den Páně zanedbávat.

Náš život na této zemi potřebuje správnou perspektivu a tou je **očekávání, že se naplní naše veliká naděje**. Neočekáváme přece hrob jako konec života, ale očekáváme zjevení slávy Boží a příchod našeho Pána Ježíše Krista, který se za nás obětoval.. Očekáváme slávu vzkříšení a zjevení Božího království. To je cíl života. Naše naděje jde vstříc slavnému naplnění. Jednoho dne se setkáme s nebeským Otcem i s jeho milým Synem v Duchu svatém. Jednoho dne naše smrtelné tělo bude proměněno, aby bylo podobné tělu Boží slávy. Jednoho dne uvidíme našeho Spasitele tváří v tvář. Jednoho dne budeme vysvobozeni ze všeho trápení a ze všech bolestí a budeme mít podíl na veliké radosti v otcovském domě. Těšíme se na to? Vyhlížíme příchod Božího království jako strážci na hradbách vyhlížejí úsvit nového dne? Jaký

obsah má naše naděje? Jaké svědectví vydáváme svému okolí? Co očekáváme? Očekáváme nové nebe a novu zemi, kde přebývá spravedlnost. Tak to napsal apoštol. Zde je naše naděje, sem směřuje naše víra a na tuto budoucnost nás připravuje Kristova láska.

Dnes jsme se zde shromáždili také jako potomci českých exulantů pro víru. Ti, kteří žijí v této zemi i ti, kteří mají svůj pozemský domov v Zelově a na mnoha jiných místech, kam jejich předky zahrnala nenávist. Obklopuje nás oblak svědků Božích, našich praotců a pramatek, kteří svou víru žili, kteří následovali Krista a nikdy neztratili výhled k nebesům. Opustili svou milovanou vlast a své domovy, protože věděli, že mají občanství v Božím království u svého Spasitele a Pána Ježíše Krista. Jsem rád, že při těchto bohoslužbách smíme být právě zde, v Betlémské kapli, kterou nám pan rektor bezplatně propůjčil. Zde kázal Mistr Jan, zde probíhala první vlna obnovy církve, a zde Boží svědkové zpečetili krví svou věrnost Pánu. Hle oblak svědků. Následujme jejich příkladu. Amen, Amen.

Pavel Smetana

Uplynulo 10 let od založení občanského sdružení EXULANT

Oficiální činnost (podložená platnou registrací u MV ČR) občanského sdružení EXULANT probíhá od léta roku 1995, tedy již více než 10 let. Avšak již Sjezd potomků pobělohorských emigrantů, uskutečněný na podzim v roce 1993 v Praze pod názvem „Návrat do Země otců“ byl „v nové době a ve svobodných podmínkách“ první velkou společnou „exulantskou“ akcí. Uskutečnil se pod hlavičkami Českobratrské církve evangelické (ČCE) a Bratrské jednoty baptistů (BJB). Při dvoudenním sjezdu přijal v pátek 24.9.1993 odpoledne delegaci exulantů na pražském Hradě pan prezident Václav Havel a v sobotu 25.9.1993 dopoledne probíhal program v evangelickém chrámu U Salvátora. Po poledni jsme se společně vyfotogra-

fovali u Husova pomníku na Staroměstském náměstí a odpoledne byl sjezd zakončen v Betlémské kapli. O dva týdny později se uskutečnil i společný zájezd. Celkem vyjely 4 autobusy z různých míst ČR do polského Zelowa. S ohledem na velký zájem bylo jen otázkou času, kdy sdružení zahájí samostatnou činnost jako právnická osoba.

První valná hromada (ustavující shromáždění) sdružení Exulant se sešla v září roku 1996. Opět se tehdy v Praze uskutečnil obdobný sjezd jako v roce 1993. Valná hromada zvolila první výbor sdružení, do něhož byli ustaveni členové dosavadního přípravného výboru sdružení – P. Smetana, D. Stehlík, Vl. Pospíšil, M. Veselovský, K. Matějka a K. Matějka jr. Předsedou sdružení byl zvolen K. Matějka. V tomto složení (později byl na uprázdněné místo po M. Veselovském zvolen A. Drbal), pracoval výbor v podstatě až do valné hromady sdružení uskutečněné v říjnu 2004 v Liberci. Novým předsedou sdružení byl zvolen P. Smetana a dalšími členy výboru se stali J. Čáp, J. Bistranin, A. Drbal, K. Matějka a D. Stehlík.

Sdružení EXULANT bylo podle svých stanov založeno pro udržování a rozvíjení spolupráce a kontaktů mezi potomky pobělohorských exulantů, kteří se vrátili do Československa (ať už po první nebo zejména po druhé světové válce) nejen mezi sebou, ale i s místy, kde po generace žili jejich otcové a matky (Střelínsko, Zelow, Volyňsko, Bohemka apod.). Důležitou pro celou činnost sdružení je velice úzká spolupráce s ČCE a BJB. Rozhodně však nelze pominout ani Evangelický reformovaný sbor v Zelowě a Český evangelický sbor v Bohemce na Ukrajině.

Vlastní činnost sdružení pak byla v uplynulých deseti letech zaměřena zejména:

- na vydávání informačního věstníku (vyšlo jich už 20), který obsahuje všechny důležité informace ze života a činnosti sdružení, slouží rovněž pro pozvání na konferen-

ce a svolání valné hromady sdružení. Je zasílán všem evidovaným členům sdružení, sympatizantům sdružení a do sborů ČCE a BJB s větší komunitou potomků exilu, podobně i do Zelowa a Bohemky;

- na společná setkání (každý rok se uskutečnila „regionální“ konference spojená s valnou hromadou sdružení, a to v různých místech – Cheb, Lovosice, Liberec 2x, Zábřeh na Mor., Chodov u Karlových Varů, Praha 2x, Šumperk), kromě toho se konala další příležitostná setkání (v Trpistech, Oráčově i jinde);

- na udržení povědomosti o touze po svobodě víry a její aktualizaci v našich podmínkách;

- na zájezdy (několikrát do Zelowa, dále na Ukrajinu, Střelínsko a Táborsko apod.), zmínku zaslouží i zájezdy k nám, např. zájezd zelowských dětí po stopách české reformace (Kunvald, Jimramov, Husinec, Sudoměř, Tábor, Praha), pravidelné pobyty dětí ze Zelowa a z Bohemky v evangelickém táboře v Bělči pod Orebem (iniciativa SR ČCE), turné hudební skupiny Zelowské zvonky a putovní výstava Život v Zelowě v období před 1. světovou válkou;

- na vydávání a distribuci knih (nejznámější „naší“ autorkou je Edita Štěříková, ale i Vlastimil Pospíšil, Jan Jelínek, Alexandr Drbal a další). Znamé jsou zejména Země otců (letos v létě vyšla v upraveném vydání), Běh života českých emigrantů v 18. století v Berlíně (vyšla s podporou Česko-německého Fondu budoucnosti), Pozvání do Slezska, Exulantská útočiště v Lužici a Sasku apod.

- na pořízení a distribuci různých upomínkových předmětů (skleničky, kalichy, soubor pohlednic, sborníky ze sjezdů, pamětní knihy, Příruční slovníček zelowské češtiny apod.)

- na shromažďování vzpomínek, systematické zpracování historických dat (matriky, kroniky, rodokmeny) a shromažďování dobových předmětů pro muzeum v Zelowě;

- na podporu vybudování Muzea Českých bratří v Zelově (fotografie, vzpomínky, finanční pomoc, konzultace) včetně (většinou úspěšné) snahy o získání finanční podpory prostřednictvím projektů podaných u MZV (OKKV) a MK ČR.

Největší akcí pořádanou sdružením EXULANT (ve spolupráci s ČCE, BJB, sborem v Zelově a městem Zelow) bylo připomenutí a oslavy 200. výročí zakoupení zelowského panství. Ty se uskutečnily v červnu 2003 v Zelově a jejich ohlas je dosud aktuální.

Sdružení je díky dobrovolným příspěvkům svých členů (některé jsou až překvapivě vysoké) a několika doplňujícím zdrojům (projekty, dotace) finančně soběstačné.

V současné době sdružení EXULANT eviduje více než 300 členů a téměř stejný počet sympatizantů. Základní otázkou ale zůstává, jak dál, zda naši dosavadní činnost budeme zhruba v současném rozsahu udržovat, nebo zda se najde nová, mladá generace, pro kterou bude odkaz našich otců exulantů ve sjednocující se Evropě i nadále nosným tématem. Ve sdružení EXULANT je zapojena řada významných a velice obětavých osobností, které mu vtiskují specifický charakter a které přinášejí podněty pro jeho činnost. Rád bych zmínil alespoň některé bratry a sestry (neuvádím členy a náhradníky výboru sdružení) Jana Jelínka z Oráčova, manžele Wieru a Miroslava Jelínkovy, Editu a Ottu Štěříkovy, Marii Provazníkovou i nedávno zesnulé bratry Viléma Hovorku a Viléma Jirmana. Jim patří náš dík a uznání.

Věřím, že i nadále bude tato práce poželovaná.

Karel Matějka

O čtyřech českých duchovních písních aneb „těsně před Husem“.

Oficiální římská hierarchie sice zpěv lidu v kostele zakazovala, nicméně Pražská synoda 16. 6. 1408 byla nucena učinit výjimku u čtyř českých písní, jež měly natolik silnou

tradici, že už je nebylo možné nepovolit: „Buoh wssemohúcy etc.“, „Hospodine pomiluj ny“, „Jesu Chryste styedry kniezie“ a „Swaty nass Waczlawe“. Současně zakázala tvorbu a užívání dalších.

Litanie „Hospodine, pomiluj ny“ (dále jen HP; EZ 578) je ze čtyř tolerovaných písní nejstarší, podle jazykové analýzy může pocházet dokonce už z druhé poloviny 10. století. HP je zřejmě volným překladem části latinské litanie (ke Všem svatým); na Hospodina se obrací s prosbou „o žizn a mír v zemi“.

Lid se zpěvu zpočátku zúčastňoval pouze závěrečným trojím „krleš“ (Kyrie, eleison - řec. Pane, smiluj se, viz Mt 15,22), nicméně během doby zvládl nápěv i celý text a asi od poloviny 11. století je HP živou písní zpívanou při různých příležitostech. Bylo ji slyšet o procesích i v bitvě (např. r. 1278 na smutně proslulém Moravském poli, kde Němci přehlušovali české vojáky svou mariánskou písní); nesrozumitelnému zvolání „krleš“ byla často přisuzována magická moc zahnat nepřátele.

Podle středověké tradice byl autorem HP sv. Vojtěch a zřejmě autorita světce jí umožnila vstup s procesím i do kostela. Měla dokonce funkci státní hymny a Karel IV. ji dle starého obyčeje zavedl do korunovačního řádu českých králů. Několikrát jí byla udělena milost odpustků. Byla oblíbenou písní M. Jana Husa, z těchto čtyř ji zřejmě užíval nejčastěji, a prosazovaly ji i konzervativní kruhy, aby omezily novou tvorbu.

Ačkoli to byl Jan Hus, kdo píseň „Svatý Václave“ (dále jen SV) uvedl na den sv. Václava do kostela (do Betlémské kaple), husité ani pozdější církev vzešlé z reformace ji v přílišné oblibě neměli. Souvisí to jak s odklonem od uctívání svatých, tak s tím, že právě tuto píseň prosazovalo nereformní duchovenstvo. Její popularita opět stoupá až po Bílé hoře. Rozdíl v názvu: SV, „Svatý náš Václave“ (v 16. století i „Náš milý SV“) způsobila snaha vyrovnat rozsah textu ve strofách.

Nejpozději pochází snad z osmdesátých let 13. století, možná už z konce 12. století, kdy se začal prosazovat národně-politický koncept českého národa jakožto „čeledi sv. Václava“. Původně měla pouze tři sloky, končící na „Kyrie eleison“, s prosbou za přimluvu u „Boha, svatého ducha“ a s žádostí o pomoc svatého. Ono známé „nedajž zahynúti nám i budúcím“ pochází až z druhé poloviny 15. století.

„Buoh všemohúcí“ (dále jen BV; EZ 333B) byla pro předhusitské období typickou písní, asi proto ji synodální usnesení uvádí na prvním místě. Zřejmě je paralelou německé písně „Christ ist erstanden“ ze 12. století a stejně jako ona byla zpočátku součástí závěru velikonoční hry. Všeobecného rozšíření patrně došla během první poloviny 14. století. Zpívala se o velikonočním procesu a bývá spojována se jménem Konráda Waldhausera, který ji prý zavedl před velikonočním kázáním; není to jisté, rakouský reformátor možná pouze přejal starší tradici. Účastníci mše ji pravděpodobně zpívali v několika jazycích zároveň: Němci zpívali „Christ ist erstanden“, Češi BV a duchovenstvo její latinskou verzi Christus surrexit. BV byla natolik oblíbená, že když ji r. 1399 týnský farář Jan z Vartembergu zakázal, vzbudil takové pozdvižení, že jej arcibiskup nechal uvěznit.

V oficiálních kruzích byla vnímána s odstupem, snad pro svůj původ ze hry. Zaznívala samozřejmě i v Betlémské kapli a Hus napsal výklad její druhé sloky (která v EZ není). V kostnickém vězení Hus složil píseň, jež se měla zpívat podle nápěvu BV a zápis BV v Jistebnickém kancionálu dokazuje její užívání přinejmenším umírněnými husity.

Původně měla jen tři sloky, tvořící jednotný celek o Kristově zmrtnýchvstání. Později se přidávaly další, většinou prosby, některé k Marii i všem svatým; všechny končí na „Kyrie eleison“. Jedna sloka má „národnostní“ nádech: „uslyš svůj lid český“. Během papežského schismatu po r. 1378

vznikla prosba za jednotu církve. V 16. století byl jako u SV název změněn na „Buoh náš všemohúcí“.

Známe dokonce šest (!) jejích textových verzí: českou, německou, polskou a tři latinské. Zajímavostí je, že polská „Chrystus z martwych wstał jest“ je překladem třetí sloky BV a některé části BV se dostaly do pozdních verzí proslulé písně „Bogarodzica“.

Na zpěvu BV spatřujeme zvláštní internacionálnost; stejně tak ovšem vidíme, jak náboženské písně mohou podporovat pocit nadřazenosti a náboženské nesnášenlivosti: o velikonocích r. 1389 na Starém městě Pražském došlo k velkému protižidovskému pogromu, kdy během vraždění Pražané zpívali právě velikonoční BV. - „Alleluia!“ dodává k tomu kronikář...

U středověkých písní se často dochovaly různé varianty a právě díky jejich velkému množství znamená „Jezu Kriste, štedrý kněže“ (dále jen JK) pro muzikologii zapeklíty oříšek; objevují se různé sloky a v odlišných pořadích jsou jak sloky, tak verše. První tři strofy, jež se obracejí přímo ke Kristu, jsou pravděpodobně původní. Během času se přidávaly další, opět i mariánské. JK pochází asi z poloviny 14. století. Jako u předchozích písní i zde lid původně zpíval jen „Kyrieleison“ a i JK vešla do kostela s procesím.

Asi r. 1412 se jí chopil Jan Hus a v duchu své teologie ji do té míry přepracoval, že lze mluvit o nové písni (EZ 308 - i to je však další úprava). Ačkoli i před ním JK byla zřetelně pod vlivem kultu božího těla, tímto směrem ji Hus přepracoval téměř důsledně; dodnes se zpívá během vysluhování Večeře Páně. Dále Hus mj. změnil sloku o odměně 300 dní odpustků a místo „Kyrieleison“ vložil „z tvé milosti“. Téměř jistě upravil i nápěv, kde zdůraznil jeho akordickou strukturu a tak JK lidu ještě více přiblížil. Ovšem pokud jde o kvalitu veršů, muzikologové shovívavě upozorňují, že podobně se tehdy „veršovalo“ všeobecně.

Chceme-li hodnotit odpor středověké církve vůči národní duchovní tvorbě, nesmí nám vystačit jen to vysvětlení, že se církev snažila o uniformitu a jednotnou liturgii. - Stále ještě u nás žily staré pohanské zvyky a rituály, v nichž právě zpěv měl důležitou roli, např. noční zpěvy nad mrtvými, magické obřady kvůli úrodě, pracovní písně s kouzelným zařikáváním. Duchovenstvo se podle všeho oprávněně bálo, že se v duchovních písních objeví pohanská mytologie či interpretace křesťanských motivů; srov. pověřivě chápané „krleš“. - Přesto se jistě mnoho nezmýlíme, budeme-li v podobných zákazech spatřovat především totalitní touhu po nábožensko-politické poslušnosti.

Samotné synodální usnesení z r. 1408 dokazuje, že lid zpíval i jiné duchovní písně; tolerováním těchto čtyř se tomu církev pokusila zabránit. Ale už bylo pozdě.

Pavel Čáp (pokračování)

Exulant a 590. výročí upálení Mistra Jana Husa

V neděli **29. 5. 2005** se v **Oráčově**, kazatelské stanici sboru ČCE v Podbořanech konalo evangelizační shromáždění se zřetelem na 590. výročí upálení M.J.H.

Při dopoledních bohoslužbách kázal na text 1J 2,1-2 kazatel BJB Dobroslav Stehлік ze Žatce. Na příkladu dětí a jejich vychovatelů vysvětlil, jak to je s výzvou apoštola Jana, abychom nezhřešili, když zároveň víme, že Pán Ježíš řekl, že není ani jednoho člověka, který by nezhřešil. Slova „kdo uvěřil, nežije ve hříchu“, neznamenají, že bychom již nikdy nezhřešili. Znamenají, že bychom neměli být k hříchu, tj. především k vlastnímu přestupování Božího zákona a přikázání lásky, tolerantní. Šimon Petr třikrát zapřel svého učitele – Ježíše Krista. Uvědomil si však, že selhal a „hořce zaplakal“ – činil pokání. Ježíš po svém zmrtvýchvstání klade Petrovi opět třikrát otázku zda ho miluje a Petr třikrát odpovídá: „Pane, ty víš, že tě mi-

luji.“ Jako křesťané jsme roztrženi do nejrůznějších církevních uskupení, ale hlásíme se k jednomu Bohu Otci, Synu Ježíši Kristu a Utěшитeli Duchu svatému. Otázkou pro nás je, jak bereme vážně Boží slovo. Naši předkové ho brali tak vážně, že pro něj byli ochotni opustit svoji vlast a mnozí i své majetky a odejít do exilu. **Své kázání zakončil ujištěním, že Boží láska převyšuje všechny naše pády.**

Farář Miroslav Jelínek ze Zelowa v krátkém příspěvku řekl, že vzpomínky na minulost mají sloužit hlavně našim dětem k životní orientaci, a že **nesmíme zapomínat děkovat Bohu za naše životy.**

Kazatel BJB Vlastimil Pospíšil z Brna ve svém příspěvku „Víra vystavená zkoušce“ zmínil příběh starozákonního boháče Jóba, který se modlí za svou rodinu, ale přesto postupně z Hospodinova dopuštění přijde o celé své bohatství, svoji rodinu, a nakonec i o to (jak často slýcháme) nejcennější co člověk má - o své zdraví. Proč tolik zkoušek? Možná proto, aby Jóbovu, a potažmo i naši víru vyzkoušel. Možná proto, aby zjistil, zda to s naším vztahem k Němu myslíme vážně, zda vydržíme, zda jsme pevně ve víře zakotveni. My se však stále ptáme: PROČ? **Připomněl, že služba ve zkouškách je přesvědčivější, než ta, která nic nestojí.**

Místní emeritní farář Jan Jelínek, který se letos 19.5. dožil 93 let, ve svém příspěvku připomněl, že člověk se již od pradávna staví proti Bohu. Upozornil na to, že člověku můžeme hmotně pomoci kdykoliv, svým dětem můžeme dát vzdělání, bohatství, zabezpečit pohodlný život, dokonce i ukázat na cestu za Kristem, ale **lásku do srdce** nikomu dát nemůžeme – tu může dát jen Ježíš Kristus Jeho vystoupení vyznělo v radostné osobní vyznání a výzvu: **Kde je Ježíš Kristus tam je radost a pravda. Proto se přiblížme ke Kristu.**

Emeritní synodní senior Pavel Smetana upozornil, že pravé obrácení je předpokladem služby. Sloužit druhým ve víře může jen ten, kdo sám je v ní pevný a to i v době

zkoušek. Šimona Petra si za učedníka povolává sám Ježíš, a přesto mu říká, že pastýřem lidí bude teprve tehdy, až se obrátí, až přijme za vlastní evangelium Ježíše Krista. A Petra, který Krista zapírá i tam, kde by ho to nic nestálo (např. při služčině otázce zda náhodou také nepatří k tomu souzenému) vzpamatuje až pohled Ježíše Krista svázaného, spoutaného a zkrvaveného. Služba potřebným je důležitá stejně tak jako služba sloužícím. I tento příspěvek se vyostřil do otázky: **Jak odpovíme na otázky Ježíše Krista, zda ho milujeme?**

Po společném obědě, který připravili členové místního sboru, pokračoval program osobním svědectvím faráře Jana Jelínka. Zmínil v něm velmi krátce svoji životní pouť přes Zelow a Volyň do Československa. Zdůraznil, že máme umět odpouštět těm, kteří nám dělají zle, tak jako to uměl M. J. Hus, který byl v Kostnici odsouzen za pravdu. Vyznal, že **v lásce lze udělat nemožné**. Odpouštět lze jedině v lásce. Nenávist je špatný rádce. Není zbabělé mít strach, ale je důležité nebát se. Vědět komu patřím. Své jednání máme konat pod otázkou: **Obstojí můj čin před Bohem, je v souladu s Jeho vůlí?** A opět své vystoupení uzavřel výzvou: **Radujme se v Pánu.**

„Husovo hledání a nalézání pravdy“ bylo téma úvahy MUDr. Josefa Čápa ze Svitav, ve které mj. řekl, že má-li někdo čerpat ze života, musí jej druhý položit (Kristus, Hus). Husovo působení a disputace na univerzitní půdě mocným „těžkou hlavu“ nedělaly. Teprve když se jeho učení dostalo na veřejnost, do Betlémské kaple, bylo nutné tomu učinit přítrž. Dodnes zůstává skutečností, že se pravdy bojíme. **Odkazem M. J. Husa je to, že člověk nemá jednat proti svému svědomí a poznané pravdě.**

Na tuto úvahu navázalo velmi pěkné, asi 45 minut dlouhé pásmo nazvané „Ač mrtev, ještě mluví“, ve kterém zazněly MUDr. J. Čápem pečlivě vybrané a přednesené Husovy dopisy z Kostnice a části Zprávy o umučení M. Jana Husa od M. Petra z Mlado-

ňovic proložené hudebními variacemi přednesenými čtyřmi umělci z Vídně.

Pořadem, který byl náročný na pozornost i čas (čisté 4 hodiny) provázela průvodním slovem farářka dvojsboří Kralovice-Podbořany Mgr. Jana Kadlecová.

Ve dnech **4. až 6. 7. 2005** měl rozšířený výbor občanského sdružení výjezdni zasedání **v Lešně**, které v nedávné době slavilo 450 let potvrzení městských práv (první zmínka o rytířské osadě Lešno pochází z r. 1393). Z Lešna se rekrutovali vysocí královští úředníci. Nejvyšší hodnosti dosáhl Stanislav Leszczyński, který byl dvakrát zvolen polským králem (jeho dcera Marie byla ženou francouzského krále Ludvíka XV.) V 17. století bylo Lešno obchodním centrem Evropy. Čeští bratři sem přišli už v r. 1516. V době třicetileté války (1618 až 1648) se stalo útočištěm velkého počtu protestantů ze Slezska. Po neslavné bitvě na Bílé hoře do Lešna přicházeli protestanti z českých zemí, s nimi v roce 1628 na 28 let i Jan Amos Komenský. Lešno se tak stalo evropským střediskem Českých bratří. V době švédského nájezdu žili ve městě Poláci, Češi, Němci, Skoti, Italové a Židé. Město švédským vojskům otevřelo své brány a jako odpověď na tuto skutečnost je polská vojska po odchodu Švédů vypálila. Sotvaže se město vzpamatovalo z této pohromy, tak oheň v r. 1707 znovu zničil radnici a kostely. Jako by toho nebylo dost, ohnivé jazyky ničily město i v letech 1767 a 1790. V současné době je zprivatizováno 98 % hospodářského potenciálu města. Místní průmysl vyváží své produkty do Belgie, Francie, Holandska, Německa, Švýcarska a Itálie. Lešno má výhodnou polohu – leží cca 300 km od Varšavy, Prahy i Berlína.

Důvodů pro toto výjezdni zasedání bylo několik. Kromě touhy navštívit útočiště Českých bratří a jejich posledního biskupa to byl i důvod přiblížit obyvatelům katolického Lešna postavu Mistra Jana Husa, neohroženého reformátora středověké církve, od jehož smrti uplynulo letos 590 let. Hlavním důvo-

dem však bylo, přednést představitelům města a dalších veřejných institucí myšlenku, uspořádat v r. 2008 právě zde symposium o Janu Amosu Komenském.

Celé zasedání bylo zahájeno v pondělí podvečerním přijetím rozšířeného výboru občanského sdružení EXULANT ředitelkou Městské knihovny, kde po krátkém seznámení s činností této instituce měl předseda výboru sdružení Mgr. Pavel Smetana přednášku, ve které asi 50 až 60 účastníkům velmi podrobně představil osobu Mistra Jana Husa. Pro polské posluchače byla tato přednáška připravena v písemné podobě v polském jazyce. Pozornost přítomných byla úžasná, o čemž svědčily i dotazy v diskusi, kterou vedl zelowský farář Miroslav Jelínek. Hudební vložku připravil a na kytaru přednesl Pavel Čáp. Součástí této akce byla i výstavka písemností týkajících se J.A. Komenského, které knihovna vlastní.

V pozdních večerních hodinách jsme byli pozváni primátorem Lešna na večeři, připravenou v nádherném paláci, nacházejícím se nedaleko Lešna. Po příjezdu k paláci nám byli představeni členové městské rady. Během večeře došlo jak na oficiální proslovy, tak i na méně oficiální diskuse mezi účastníky večeře.

Druhý den byl zahájen v Okresním muzeu, kde nám jeho ředitel pověděl o historickém vývoji a životě města i o vztahu Komenského a dalších exulantů k němu. Ukázal nám i některé předměty, které měly velmi úzký vztah k době před téměř 400 lety (např. kalich z r. 1564 používaný Českými bratry při Večeři Páně a ozdobný závěs na přední stranu oltáře). Muzeum je však především zaměřeno na mapování běžného života obyvatel tohoto regionu.

Poté jsme byli přijati primátorem města a některými radními v zasedací síni radnice. Velmi podrobně nás informovali o rozvoji města od jeho vzniku až do současnosti. Lešenským se dobře daří práce v oblasti sociální, je zde poměrně nízká nezaměstnanost, na velmi dobré úrovni je práce s dětmi a

mládeží. Do rozpočtu města prý občas na vybrané aktivity dostanou nějakou dotaci, ale i tak se jim daří za málo peněz vytvářet velké věci. Heslem lešenských obyvatel je „Leszno tu chce sie żyć“.

Mgr. Pavel Smetana ve svém příspěvku zmínil snahu Českých bratří a evangelíků luterských i reformovaných o sjednocení na základě Slova Božího. Připomněl i skutečnost zachování českého jazyka u exulantů po celá dlouhá desetiletí, ba i staletí, jejich pobytu mimo svoji vlast. Zmínil se i o tom, že např. čeští baptisté mají své kořeny právě v polském Zelowě. Současné politické situace se dotkl otázkou, zda bude nová Evropa Lešnem 16. století, které přijalo běžence ze sousedních zemí.

I při této příležitosti byla prezentována myšlenka na uspořádání symposia o J.A. Komenském v Lešně v r. 2008. Pan primátor reagoval poznámkou, že je to sice horká myšlenka, ale že se jedná o dobrý nápad.

Dalším bodem výjezdního zasedání výboru bylo přijetí sedmičlenné delegace u rektora a senátu Vyšší státní školy J.A. Komenského, před kterou stojí Komenského monumentální socha. K ní byla zástupcem školy a předsedou sdružení EXULANT položena kytice se stuhami v národních barvách Polska a Česka.

Zvláštním aktem bylo přijetí předsedy EXULANTU Pavla Smetany, zelowského faráře Miroslava Jelínka a seniora Ochranovského seniorátu ČCE Jiřího Polmy římskokatolickým arcibiskupem v Poznani.

Předposlední akcí bylo oratorium k 590. výročí upálení MJH, které se konalo v sále radnice. Vybrané texty z Husových dopisů a ze Zprávy o umučení M. Jana Husa od M. Petra z Mladoňovic střídavě přednášeli MUDr. Josef Čáp ze Svitav (česky) a Wiera Jelínková ze Zelowa (polsky). Mezi jednotlivými oddíly zazněly hudební variace přednesené Pavlem Koutníkem z Vídně (klavír) a Pavlem Čápem z Prahy (kytara). Pro polské posluchače byly recitované texty opět připraveny v písemné podobě v polštině. A jako při

přednášce Pavla Smetany v sále knihovny den předtím, tak i zde byl o toto téma zájem, i když za menší účasti posluchačů.

Celý pobyt byl zakončen ekumenickými bohoslužbami v kostele evangelického sboru augsburského vyznání v Lešně, při kterých Pavel Smetana přednesl jedno z Husových kázání na text Lk 5,1-11. Závěr kázání vyzněl do poučení vyplývajícího z poznání pravdy, že **chceme-li mít plný život, máme poslouchat Boha a ne lidi**. Pro polské účastníky bohoslužeb kázání téměř simultánně tlumočila farářka reformovaného sboru v Zelowě Wiera Jelínková.

Oratoria i závěrečných bohoslužeb se účastnil rovněž primátor města pan Tomasz Malepszy.

Doba mezi návštěvou u rektora školy a podvečerním oratoriem byla věnována prohlídce města a jeho pamětihodností, zejména těch, které mají vztah k Českým bratřím. Zajímavou informací bylo, že se Komenský v Lešně se svým současníkem učencem a lékařem skotského původu Janem Jonstonem přeli o Koperníkovu teorii - Jonston posléze přijal Koperníkovu heliocentrickou teorii, Komenský zůstal na straně opačné.

Na všech místech byli představitelé navštívených institucí obdarováni replikou skleněného kalicha, užívaného v počátcích zelowského sboru k Večeři Páně, sadou dvou skleniček se siluetou zelowského evangelického kostela, postaveného českými exulanty před 200 lety, sborníkem ze Světového kongresu Českých bratří uskutečněného v r. 2004 v Zelowě a souborem pohlednic o historii Jednoty bratrské.

Ve středu 6. července při zpáteční cestě do Česka jedna skupina navštívila další exulantské osady. Nejprve Velký Tábor (kostel a bývalý hřbitov, který je ve velmi zanedbaném stavu). Zde na nás silně citově zapůsobil moment, když jsme si uvědomili, že běženci pro víru ze svých skromných prostředků dokázali postavit prostorné kostely, školy a fary. Nejenže je postavili, ale ony byly skutečnými centry jejich života. Měli

jsme možnost nahlédnout do diplomové práce místní studentky, která se zabývala historií osady Velký Tábor a okolí. Postáli jsme u obelisku, hluboko v lesích, připomínajícího místo, kde stála původní osada Tábor, na němž byl lidovým umělcem v r. 1996 černou barvou obnoven nápis „Starý Tábor, 1775-1885“. Dále jsme projeli dalšími osadami ve kterých žili pobělohorští exulanti - Malým Tábořem a Čermínem. Potom jsme již pádili k hraničnímu polsko-českému přechodu.

Druhá skupina se do Česka vracela přes jiná exulantská místa, a to Střelín, Husinec a Poděbrady.

Jiří Šmída

Pobělohorští exulanti, jejich odkaz - a co s ním?

Řekneme-li "exulant", vybaví si průměrně vzdělaný český člověk jméno Jana Amose Komenského, možná také Pavla Stránského nebo Pavla Skály ze Zhoře. O slavných exulantech však dnes hovořit nechci.

Většina exulantů české i německé národnosti byli lidé prostí: řemeslníci, sedláci, zahradníci, chalupníci, nádeníci. I ti nejchudší z nich byli doma při vši své bídě ve vázání do užších či širších příbuzenských a sociálních společenství, která jim zajišťovala přežití. Pro své vyznání však vzdali svou existenční jistotu v Čechách nebo na Moravě, trpěli v cizině nouzi a často i pohrdání, a svou víru museli i tam hájit. Mnozí exulanti byli velmi vzdělaní a mnozí vlastnili v Čechách nemalý majetek. V cizině umírali v chudobě, ve vši tichosti, bezvýznamnosti a zapomenutí. A přece nám, byť jen řídké dochované prameny, umožňují ptát se po významu jejich života v exilu i po významu jejich odkazu.

Pobělohorská rekatolizace byla od roku 1624 řízena tzv. reformačními komisemi, které měly k ruce vojenskou asistenci. Metody byly nevybíravé. Když 17. ledna 1626 žádalo několik chomutovských rodin

městskou radu v Marienbergu o poskytnutí útočiště, na vysvětlení podotýkali otcové rodin, že byli k tomuto kroku donuceni *neslýchaným znásilňováním svědomí*. ...Protože ale podle výpovědi svatého Božího Slova v tak důležitých otázkách víry a svědomí jsme povinni poslouchat více Boha než lidi..., rozhodli jsme se vydat v této chladné zimní době s našimi ubohými ženami a dětmi a s tím málem, co jsme v rychlosti mohli pobrat, do tohoto slavného, s námi sousedícího horního města Marienbergu...

Nestálé válečné štěstí v průběhu třicetileté války donutilo několikrát císaře a českého krále Ferdinanda II. k dočasnému zmírnění rekatolizačních opatření, ale svého cíle se nevzdal a po uzavření vestfálského míru byl rozhodnut započaté dílo dokonat. Počátkem padesátých let 17. stol. prchali v důsledku protireformačních opatření evangelíci houfně přes hranice. Někteří se snažili v naději na obnovení tolerance doma přežít.

Šestasedmdesátiletý Martin Öhlschlegel z Nové Vsi (Willersdorf) na duchcovském panství vydržel v Čechách až do roku 1667. Zaplatil své vrchnosti před lety 160 českých kop za půdu, postavil si dům a doufal, že spolu se svou manželkou, s níž žil už přes padesát let, ve svém domě život ukončí. Kvůli Slovu Božímu však nakonec manželé ve svém vysokém stáří dům i všechn ostatní svůj majetek opustili.

Duchcovská vrchnost se snažila získat exulanty zpět všemi způsoby, i falešnými a nesplnitelnými sliby. Daniel Butze opustil mlýn, který koupil za 350 říšských tolarů a dalších 100 říšských tolarů investoval do jeho vodního zařízení. Počátkem roku 1667 byl nucen ke změně vyznání, čemuž se nemohl s dobrým svědomím podřídít. Protože (podle jeho výpovědi) stojí v Bibli psáno, že je třeba poslouchat Boha a ne lidi (Skutky 5, 29), opustil všechn svůj majetek a odešel do saské vesnice Holzgau. Hejtman z Mostu mu několikrát vzkázal a nakonec mu poslal i dopis, aby se vrátil, že může zůstat při svém vyznání. Butze mu uvěřil a rád se vrátil. Hor-

livá kázání dvou kapucínů však vyvrcholila na jaře v nových donucovacích akcích. V sobotu po Velikonocích byli všichni muži z Nové Vsi ozbrojenci na koních doslova hnáni do Fláji do kostela ke zpovědi. Kdo utekl do polí, byl honěn jak divoká zvěř. V neděli se scéna opakovala. Muži museli na znamení změny svého vyznání přijímat po katolickém způsobu pod jednou, což bylo pro vrchnost dostatečným důkazem, že se stali katolíky. O týden později byly na řadě ženy. Mlynář Butze v úterý po této neděli opustil se ženou a sedmi dětmi tajně svůj mlýn a vydal se do exilu podruhé. Ztráta majetku při tak početné rodině byla bolestným zářezem do života, ale Butze se už nemínil nechat falešnými sliby náboženské svobody pohnout k návratu.

V osmdesátých letech 17. století platily české země za země rekatolizované. Exulanti, kteří později přicházeli do Lužice a Saska, byli katolicky pokřtěni, a proto jim byl nejednou upírán status exulantů. Dokonce i žitavští luterští duchovní, kterým byli exulanti nepříjemným břemenem, na ně pohlíželi s nedůvěrou a pochybovali, že by byli odešli ze země kvůli svému přesvědčení.

Provedená rekatolizace však byla povrchní. Většina lidí se zpočátku přizpůsobila císařským nařízením jen na oko. Někteří si pak na nové poměry i na nové vyznání se vši lhostejností zvykli, jiní přijali vnucené vyznání po čase skutečně za své, ale mnozí své původní přesvědčení nevzdali. Okolnostmi donucování žili v přetvářce. Hledali si pro své počínání omluvy, ale to se jim ve světle biblických slov málo dařilo. Následkem bylo *nepokojné srdce*, jak říkali. Svědomí je někdy tak trápilo, že ze strachu o své spasení se raději rozhodli pro emigraci, aniž by jim hrozilo bezprostřední nebezpečí z odhalení pravého smýšlení. Nejednou se postarali také predikanti o to, aby si tajní evangelíci uchovali citlivé svědomí a zamysleli se nad svým předstíráním víry, kterou odmítali. A někdy to byli dokonce i horliví jezuité, kteří svou hrozbou pekelných muk pro kacíře potlačo-

vané svědomí tajných písmáků probouzeli - být jinak, než chtěli

Ze shodné iniciativy státní a církevní správy byli vysíláni misionáři, aby pátrali po utajeném nekatolickém smýšlení. Jejich práce se neobešla bez slídilství a nabádání k udavačství. Katolické duchovenstvo se cítilo povinno bdít nad pravověrností svých farníků a někteří zfanatizovaní nebo jen zneprátení sousedé měli možnost k nekalému vyrovnávání svých sousedských účtů. Stále znovu docházelo k odhalením majitelů zakázaných knih a tajných schůzek čtenářů Bible. Každé takové odhalení mělo za následek výslechy a tvrdé tresty, jimž se postižení, pokud byli o nebezpečí zpraveni včas, snažili nejednou uniknout emigrací. Jiní odešli do emigrace až po vytrpěném trestu, či vynuceném veřejném vyznání katolické víry.

Exulanti odcházeli z duchovní, nikoliv z materiální nouze. Jistěže kromě toho v těch dobách, stejně jako předtím a potom utíkali do zahraničí lidé i z jiných důvodů. Ti se však zřídka hlásili k společenstvím exulantů. Jen výjimečně se v exulantských sborech setkáme například s pytlákem, který utekl ze strachu před trestem, nebo s mladým párem, kterému bylo v Čechách bráněno v sňatku. (Mladí lidé se šli v nouzi do Žitavy nechat oddat, ale vrátili se hned zas domů a vzali na sebe všechny následky. Většinou byli potrestáni, znovu oddáni, a tak dosáhli svého.) Strach z vojny pronásledoval mladé muže jak v Čechách tak v cizině, i když je lužické vrchnosti, později pruský král, před vojáky teoreticky chránili. Do exilu odcházeli lidé jen velmi neradi. Pokud žili v Čechách v bídě, čekala je za hranicemi bída ještě větší, což bylo všeobecně známo. Zpřetrhání příbuzenských a přátelských vazeb znamenalo kromě stesku také zvýšení sociální nejistoty, a proto kdo mohl unést tíhu svědomí, zůstával raději doma i za cenu nebezpečí opakujících se krutých výslechů, vězení a trestů nucených prací.

Rekatolizační nátlak doléhal na Čechy a Moravu velmi těžce po celých 160 let.

Podle intenzity rekatolizačních opatření, sílil či slábl proud emigrace, ale jednotlivci se i v příznivějších dobách odhodlávali k emigraci ze své vnitřní duchovní nouze, a tak po celou tu dobu emigrace neustávala.

Exulanti 18. století se už všichni narodili teoreticky rekatolizovaným rodičům do katolické církve. Byli jako katolíci pokřtěni, ale většina z nich byla doma tajně evangelicky vychovávána. Ve svých životopisech dosvědčují i své kladné duchovní prožitky v rámci katolické církve. Kamenem úrazu jim byly modlitby k Panně Marii a svatým. V Bibli nenacházeli pro tyto modlitby podkladu. Ani katolický překlad Bible (Bible svatováclavská, Nový zákon vyšel v roce 1677, Starý zákon 1715) jim nemohl v této ožehavé otázce pomoci. Tajní písmáci si katolický překlad Nového zákona někdy opatřili, ale pro jistotu ho srovnávali s evangelickými vydáními. V 18. století bylo postavení evangelíků ztíženo nenávisnými pohledy rostoucího zástupu už zfanatizovaných katolických sousedů, kteří považovali luterány za služebníky ďáblů. Ožehavou se stávala situace nejen v případě podezření nebo obvinění z nekonformního smýšlení, nýbrž také v době těžké nemoci. U postelí umírajících se někdy odehrávaly dramatické scény. Kovářský syn Jan Kropáček (1738-1817) z Podmok u Čáslavi vzpomínal na svou těžkou nemoc ve svých 22 letech. Bylo to v roce 1760, v době sedmileté války, kdy byla v místě vojenská posádka. Kropáček o tom napsal:

Příštího dne poslal můj otec přece pro kněze ze strachu, aby nebyl trestán, kdybych zemřel bez Večeře Páně. Kněz poslal svého kaplana. Musel jsem se vyzpovídat a pomodlit jsem se Otčenáš. Když jsem se měl modlit Ave Maria, mlčel jsem. Kaplan se mne ptal, proč nechci prosit o Mariinu přimluvu. Řekl jsem, že mám jiného přimluvce, Ježíše Krista. Kaplan se hněval: 'Jsi kacíř a tvůj otec je jistě také kacíř!' Hned ho nechal zavolat a začal se jej vyptávat. Otec říkal, že o ničem neví. Kaplanův křik přivolal do světnice ještě jiné lidi. Chtěl vědět, odkud takové myšlenky

mám. Řekl jsem, že nikoliv od mého otce nýbrž z Nového zákona ležícího na stole. Kaplan po něm chtivě sáhl. Když viděl, že je to katolické vydání, položil jej zpět. Kantor, který přišel s kaplanem, jej ujišťoval, že můj otec je poctivý katolický křesťan, ale mne že viděl často ve společnosti Bečanovů, a o té rodině se ví, že je luterská. Nato nechal kaplan otce na pokoji, ale nade mnou zlomil dřívko na znamení toho, že mne vylučuje z církve, a dodal: 'Když ty, luterský pse, pojdeš, odveze tě ras v káře na mrchoviště a tam tě zahrabe!' Rozhněván běžel kaplan s kantorem rovnou cestou k Matějovi Bečanovi. Našli jej také smrtelně nemocného. Nevím, jak ho trápili. Ke mně přišel příštího dne sám farář v doprovodu jednoho jezuita, a tu začalo teprve mé trápení. Ačkoliv jsem bojoval s těžkou nemocí, nadávali, kleli a zatracovali mne do věčného pekelného ohně. Můj otec přitom ze samého žalu omdlel a padl na zem. Vojenští kováři na mne plivali, jeden z nich křičel hromovým hlasem u mé postele: 'Prokletý kacířský pse, kdybych směl, hned bych tě jednou z těchto zbraní, které támhle visí, zastřelil jako psa!' ...

Třetího dne mne navštívili moji katoličtí příbuzní. Některé má smutná situace dojímal. Ti plakali. Jiní mne proklínali... Když moji příbuzní odešli, přišel můj otec k mé posteli a s pláčem mne prosil, abych jednal podle vůle katolického pátera, ale nemohl mne k tomu přemluvit. Po chvíli přišla sestra mého milého přítele Bečana s pozdravem od svého bratra a se vzkazem pro mne, že Spasitel řekl učedníkům: 'Na Mojžíšově stolici sedí farizeové a zákoníci. Všecko, co vám řeknou, abyste dělali, číňte, ale podle jejich skutků se neřid'te.' On [Bečan] udělá, co po něm žádají, protože Spasitel se nedívá na ústa, když člověk své utrpení už nemůže vydržet. Byl jsem sice přesvědčen o jiném, ale nakonec jsem se nechal mým otcem přemluvit...

Oba, Jan Kropáček i Matěj Bečan nakonec nátlaku podlehli, podřídili se a chtěli věřit, že Pán Bůh, který hledí k srdci, jim

prázdna, vynucená slova odpustí. Jan Kropáček se ze své těžké nemoci uzdravil, zatímco jeho přítel Matěj Bečan zemřel. Přestože se Kropáček poddal, neušel dalším výslechům. Jezuité se z něj snažili dostat jména dalších nekatolíků, a také měl v kostele za přítomnosti dvou svědků učinit vyznání víry a zřici se všech kacířských spisů. Začal jsem plakat. Farář mi přátelsky domlouval a skutečně mne pohnul k tomu, že jsem s ním šel do kostela... musel jsem položit dva prsty na velkou otevřenou latinskou knihu a za přítomnosti svědků před oltářem nahlas odříkat vyznání víry. Pak mne farář s napomenutím propustil. Cestu domů jsem smáčel slzami...

Netrvalo dlouho, na Jana Kropáčka padlo zas nové podezření. Statečně snesl při výslechu 66 ran, které mu zkrvavily záda, ale věděl, že je na konci svých sil. Později pokorně přiznával svůj velký strach z dalšího výslechu: Modlil jsem se: 'Vševědoucí Bože, vidíš, v jakém jsem stavu. Pakliže připustíš, abych byl zas bit, stane se ze mne zrádce, protože dnes už nic víc nevydržím.' Po chvíli pro mne přišel [do vězení] strážný z brány se zprávou, abych přišel do kanceláře... Pro tentokrát byl Kropáček ke svému překvapení bití ušetřen: Když ze mne nemohli nic dostat, řekl misionář: 'Tak ty nechceš jinak mluvit?' Odpověděl jsem: 'Nemohu jinak mluvit.' Přitom jsem se strachem třásl a kolena se mi podlamovala. Ti tři [vyslýchající] se na sebe mlčky podívali a misionář řekl strážnému, aby mne zbavil pout. Mně řekl: 'Jdi domů, budeš předvolán na faru.'... To znamenalo jen odklad: Po několika týdnech přišel rozkaz od konzistoře, aby se všichni kacíři dostavili na faru a zřekli se svého kacířství. Ti, kteří učiní katolické vyznání víry přede všemi lidmi v kostele, budou pro tentokrát omilostněni. Musel jsem to tedy udělat. To bylo potřetí, že jsem zapřel mého Spasitele...

Každé vynucené vyznání víry znamenalo velké psychické a duchovní utrpení. Nad svou zpronevěrou plakali mnozí ještě v exilu. Když čtu jejich vyznání, musím myslet na jednu průvodkyni po Praze, která při me-

zinárodním sjezdu církevních archivářů v roce 1995 zmínila v jakési souvislosti české nekatolíky v době pobělohorské. Ti to prý s vírou nebrali příliš vážně, protože se dokázali rozhodnout hned tak a hned zas jinak, a své vyznání změnili podle potřeby třeba několi-krát. K takovým povrchnostem výkladu českých dějin by snad nemuselo docházet.

Jan Kropáček, kovářský tovaryš, se rozhodl jít na vandr do ciziny. Rodiče i sourozenci tušili, že se nevrátí. Všichni plakali, ale otec mu přesto nakonec pomohl vyběhat potřebné papíry. A pak: *Na svatého Petra a Pavla... jsem požádal otce, aby mi odpustil všechny mé přestupky, objal jsem jej, poděkoval jsem mu za všechna jeho napomenutí a důkazy jeho otcovské lásky a prosil jsem jej na kolenou o otcovské požehnání, které mi vzkládáním rukou udělil. Stejně jsem se rozloučil s mou nevlastní matkou a nakonec jsem se dojemně rozloučil i se svou sestrou a bratrem. Pro pláč mne nemohl nikdo doprovodit ani před dům. Pospíchal jsem, ani jsem se neotočil. Padlo mi velmi zatěžko je všechny opustit. Hořce jsem plakal.*

Jan se dostal poměrně snadno do exilu. Nemusel se skrývat, nikdo ho nehonil, neležela na něm starost o ženu a malé děti. V ten čas, bylo to v roce 1763, přicházelo do Lužice a Saska už poměrně málo exulantů, většina směřovala do Slezska a do Berlína. Svobodný kovářský tovaryš našel u Žitavy snadno práci, ale po domově se mu přesto velmi stýskalo. Také otec psal, aby se vrátil domů. Jan ho však prosil, aby to po něm nežádal, vždyť by se musel stát znovu pokrytcem.

V exulantských autobiografiích se dočteme o mnohých dojemných i tragických osudech lidí, kteří s velkou lítostí opouštěli své domovy v naději na svobodu svědomí v cizí zemi. V dopisech a svědectvích exulantů, ať těch ze 17. nebo 18. století se opakuje stále znovu biblický citát: *Více sluší poslouchati Boha než lidí.* Jiným častým pojmem je *bázeň Boží*. Rodiče vedli své děti k

tomu, aby se bály Boha a ne lidí. Také citovaný Jan Kropáček vzpomínal na napomenutí, které opakoval jeho děda. Říkával mu: *Můj vnoučku, boj se Boha!*

Časté opakování těchto dvou důrazů, které vlastně splývají v jeden (je to jen různé vyjádření stejné zásady), lze právem považovat za podstatu exulantského odkazu. Bůh je nejvyšší autoritou. Svou vůli zjevil lidem v Písmu svatém, Slovu Božím, Bibli. Poslušat Boha znamená znát Slovo Boží a řídit se jím. Tomu učili exulanti své děti, k tomu je napomínali na svých smrtelných postelích a to si přáli i pro svůj český národ, který většinou z nich *tuze na srdci ležel*.

První otázka, kterou si klademe, je: Jak exulanti sami ve svém životě uplatňovali *bázeň Boží*?

V první řadě to bylo jejich rozhodnutí přiznat se ke své víře, vzdát se všeho a jít do emigrace. V exilu však na ně dolehla nepřehledná spleť nových nástrah a pokušení. Samozřejmě byli exulanti lidé nedokonalí a i mezi ně se drala stále znovu samospravedlnost, panovačnost, sobectví, sudičství a všelijaké ty neřesti, které všichni jistě známe z vlastních zkušeností. Zvláště v dobách silnějších emigračních vln byli exulanti vystaveni tvrdým zkouškám v mezilidských vztazích. Bydleli až po pěti rodinách či třiceti lidech v jedné jediné místnosti, což bylo možné jen při velké vzájemné ohleduplnosti a solidaritě. V konfliktních situacích je biblická slova smiřovala a vedla k vzájemné lásce.

I v nepříznivých úředních zprávách, ať už v Lužici, v Berlíně nebo ve Slezsku, čteme nejednou o obdivu příslušných úředníků *k tomuto svěhlavému lidu*. Obdivování byli exulanti nejen pro svou pevnou víru, kvůli které na sebe brali tolik utrpení, a nejen pro náboženskou horlivost, která ani v největších útrapách chudoby a opuštěnosti neochabovala, nýbrž také pro nevšední způsob argumentace, kterému byli jedině přístupní. Platila pouze biblická argumentace. Trpělivá biblická argumentace mohla revidovat i je-

jich důrazy v učení. Nebylo to zcela snadné, protože exulanti si byli vědomi své osobní zodpovědnosti před Bohem, a proto nešetřili otázkami a námitkami, když šlo o vážné věci.

Je zásadním nepochopením exulantů, když se mladý historik Zdeněk Nešpor (*Víra bez církve?* str. 145) domnívá, že se *emigranti proti výkladům svých luterských kazatelů vždy výrazně stavěli na stranu svých lidových vůdců, náboženských učitelů z vlastních řad*. Byl to prý blouznivecký důraz na laický život. Naopak. Exulanti si všude přáli mít řádného kazatele, přiznávali, že mnohému v Bibli nerozumí, a nenasytně toužili po tom, aby jim vzdělaní teologové Bibli vykládali. Netrpěliví a panovační kazatelé u nich velký úspěch neměli, ale kazatelé, kteří byli schopni trpělivě, vytrvale a neúnavně vykládat Písmo a odpovídat na otázky - tak například hrabě Zinzendorf, Jan Liberda, Augustin Schulz - dokázali exulanty v jejich věrouce formovat. (Augustin Schulz napsal, že ho poslouchali jako poslouchají děti svého otce.) Důraz na laickou spolupráci ve sboru pramenil z tradice řádů staré Jednoty bratrské, ale nedotýkal se autority kazatelů. Lidových kazatelů byla celá řada, nikdo z nich však neměl tak velkou autoritu, jako jmenovaní kazatelé.

Na mnohých místech byly větší skupiny exulantů bez kazatelů odkázány samy na sebe. Ačkoliv byli exulanti stále znovu od dvacátých let 17. století až do druhé poloviny 18. století podezříváni (v neposlední řadě pro své podomní schůzky k pobožnostem) ze sektářství, došlo ke skutečnému projevu sektářství jen v jednom jediném případě, a to ve Slezsku v Chechlově. (Tak lze říci pokud jde o emigraci do německých zemí.) K sektě Václava Hejcmana tam patřilo asi třicet lidí, většinou jeho příbuzní. Tato sekta však opustila cestu určenou biblickými výklady a přiklonila se k výkladům snů a zjevení.

Naprostá většina přenic a třenic v exulantských sborech byla do nich vnesena zvenčí. Byla způsobena konfrontací exulantů se dvěma, třemi až čtyřmi (počítáme-li

i polskou Jednotu bratrskou) evangelickými církvemi, které se navzájem jen těžko snášely. Exulantské sbory byly nuceny, přiznat se k jedné z nich. Protože ani jedna z těchto církví se beze zbytku nekryla s reformační tradicí, kterou si Češi přinesli do exilu, bylo společné rozhodnutí těžké: různé názory na církevní zařazení se střetávaly a biblická argumentace nebyla snadná, protože každá z církví měla své důležité biblické důrazy a v každé z nich nacházeli exulanti i příbuznosti s českou reformační tradicí. Exulanti se proto těžko orientovali a kazatelé, kteří na ně měli vliv, byli, žel, sami nejednotní, ba rozhádaní. V Berlíně tak došlo k vytvoření tří různých českých sborů. Řešení tamní neúnosné situace naznačil farář Daniel Pakosta (sám exulant), který však převzal luterský exulantský sbor až poměrně pozdě (1755) a už po pěti letech služby zemřel. Vycházel ze základních slov evangelia, různé důrazy na různá biblická místa pokládal za doplňující se, nikoliv si odporující, a proto je laskavě a mírumilovně snášel. Rychle našel kladný ohlas v exulantských sborech všech tří církví. Sbory se sblížily a učily se navzájem tolerovat.

Tolik ve zkratce k praktickému uplatňování exulantské snahy poslouchat Pána Boha.

Není těžké na základě pramenů vyloupnout z exulantské historie jádro exulantského odkazu: *Více sluší poslouchati Boha než lidi*. Jak to zní v moderní době?

Co dnes s exulantskou historií? Co s exulantským odkazem?

Historie českých exulantů by v žádném případě neměla prohlubovat příkopy mezi evangelíky a katolíky.

Pozoruhodné je, že se exulanti sami ve svých projevech jen zřídka nechávali strhnout k agresivním reakcím proti katolíkům, ačkoliv by to z lidského hlediska bylo velmi často pochopitelné vzhledem k jejich přetrvávajícímu utrpení ve vězeních, trvale poškozenému zdraví a vzhledem k umučení jejich rodinných příslušníků. Častěji se v jejich řeči

objevuje hanlivý výraz 'papeženci', který exulanti snad převzali ze soudobých teologických diskusí. Agresivnější tóny jsou však naprostými výjimkami. Že exulanti považovali z hlediska svého přesvědčení a svých zkušeností poměry v Čechách a na Moravě za *temnotu* či *temno*, by se jim snad nemuselo brát za zlé. *Svíce nohám mým jest slovo tvé, a světlo stezce mé* vyznávali exulanti se žalmistou (žalm 119, 105.) Tam, kde nesměli číst Slovo Boží, tam jim chybělo *světlo*, museli žít v temnotě. Herrnhutští pořádali v těchto souvislostech sice tzv. *soucité hody lásky*, při nichž vzpomínali na pronásledované, ale nešířili při nich nenávist proti katolíkům. Jedli symbolicky suchý chléb a zapíjeli vodou na znamení svého soucitu s vězni trpícími v Čechách a na Moravě, a modlili se především za uvězněné.

Exulanti byli v poměru ke katolické církvi zdrženliví. Proč bychom tedy my, kteří jsme na vlastních tělech nesnášeli rány, měli mít kvůli smutné exulantské historii nepřátelštější poměr ke katolíkům než exulanti sami? Evangelíkům by mělo jít nejdříve a především o to, vyvarovat se předsudků a snažit se co nejdůkladněji poznat pravdu v co nejširším záběru, což je prvním předpokladem rozumných reakcí. Stále ještě dost dobře neznáme například smýšlení katolických kněží té doby. Pravděpodobně byli mezi nimi takoví a takoví. Někteří exulanti totiž chovali k některým katolickým kněžím pocity vděčnosti a lásky, protože u nich našli v rámci možností přímou nebo nepřímou ochranu nebo aspoň upřímně laskavé slovo v nejtěžší chvíli.

Pro evangelické církve v Čechách a na Moravě znamená exulantská historie kus vlastní historie. Zakázaná církev žila v ilegality a v exilu. Zkušenosti a odkaz z těchto velmi těžkých časů jsou zvláštním pokladem a poučením, a proto by se evangeličtí teologové a církevní historici k nim měli častěji vracet. Jako evangelíci však nemáme v žádném případě právo nabádat a nutit katolíky k pokání. Sami si můžeme na některých

částech vlastní (i nejnovější) historie uvědomovat selhání a nebezpečí vyplývající ze sblížení světských a církevních zájmů. Nehledě na to, že pokání, má-li být upřímné, musí být nejvlastnější vnitřní potřebou.

Katolickou církev vede exulantská historie beztak jistě také k zamyšlení. Vždyť i v době protireformace se našli katoličtí kněží, kteří podobně jako exulanti poslouchali více Boha než své světské a církevní nadřízené a distancovali se od tvrdého donucování evangelíků ke změně vyznání.

Křesťané, ať evangelíci nebo katolíci, jistě pochopí a ocení exulantský odkaz: *Více sluší poslouchati Boha než lidi*. Také zdůraznění osobní zodpovědnosti před Bohem lze jako exulantský odkaz hlouběji promýšlet. Víme, že naše poznání je jen částečné, a proto může být jiným předkládáno, ale ne vnučováno. Různé důrazy, pokud nejsou scestné, mohou znamenat obohacení.

Dosud se o exulantech v českých zemích mluvilo jen velmi málo (přehlédneme-li jako výjimku Komenského). A když se o nich mluvilo, znemožňoval konfesionalistický přístup k věci rozumné hodnocení. Mám naději, že se časy mění, že si jako křesťané uvědomujeme nejen společný základ naší víry, nýbrž vzdor všelijakým různicím i společnou křesťanskou historii, plnou nedokonalostí a vin. Ani v minulosti totiž nebylo možné katolickou historii zcela oddělit od evangelické nebo obráceně evangelickou historii od katolické. Tím méně je to možné v přítomnosti a jistě to nebude možné ani v budoucnosti.

Co si má počít s exulantskou historií a odkazem sekularizovaná společnost? Co lidé, kteří v Boha nevěří?

Poctivý výklad exulantské historie by byl jistě dobrým příspěvkem k vývoji české kultury i politiky.

Pokud jde o exulantskou historii jako takovou, patří prostě k dějinám českých zemí a český národ se k ní musí poctivě přiznávat. Nikdo už asi neodhadne, kolik lidí české ze-

mě během 160 let zbytečně ztratily. Někdy se udává 36.000 rodin, tedy zhruba 150 000 lidí, což by byla pro tehdejší populační poměry (Čechy a Morava nedosahovaly ani dvou milionů obyvatel) dost velká ztráta. To je však číslo týkající se pouze Čech, a je to odhad Viléma Slavaty, který zemřel už v roce 1652. V té době nebyla ještě dokončena ani právě probíhající třetí vlna emigrace. Až do roku 1781 následovalo několik dalších emigračních vln, a kromě toho i v klidnějších obdobích odcházely každým rokem desítky i stovky dalších rodin. Na Moravě byla situace jen zpočátku o něco lepší. Jedná se tedy bezpochyby už v prvních dvou generacích o populační ztrátu podstatně vyšší. Celkový počet exulantů z celého protireformačního období lze těžko odhadnout. Jistě však nestačí ani v literatuře někdy uváděný maximální počet 50.000 rodin. (Ten se snad snaží zahrnout i Moravu, což by snad mohlo odpovídat době kolem roku 1660.) Celkem bylo exulantů pravděpodobně mnohem víc. Ztráta těchto myslivých a poctivých lidí by měla být přinejmenším v historiografii řádně zaznamenána a připomínána.

A co s odkazem? Pojem *bázeň Boží* dnes ve slovníku sekularizované společnosti samozřejmě chybí, a dokonce i křesťané ho často obcházejí, nahrazují a opisují jinými slovy. Zvláště na západě jsou už po desetiletí v moderní společnosti veškeré autority včetně Boží zpravidla nežádoucí. Pracovala jsem delší dobu v ústředním archivu hesensko-nasavské evangelické církve. Jednou se u mne představil jeden doktorand z Ameriky s nadšeným předsevzetím dokázat, že německý nacionalismus a fašismus musel zákonitě vzniknout z učení evangelické církve, protože Němci byli většinou evangelíci. Když jsem se jeho sebejistému tvrzení podivila, prohlásil, že ta teze je v pořádku, protože pochází od jeho pana profesora. Její krátké zdůvodnění bylo asi takové: Když se lidé od malička učí slepě poslouchat Pána Boha jako autoritu, které se nesmí odporovat, strhne je

také snadno kdejaká jiná, třeba i scestná autorita na svou stranu. Po úvodní diskusi jsem pomáhala onomu mladému muži shledávat prameny k jeho disertaci, ale potvrdit tezi pana profesora se mu sotva podařilo. Naopak. Lidé, kteří se ve vší vážnosti a bázni snaží poslouchat Boha víc než lidi, nemohou se nechat strhnout ideologiemi plnými zášti a nenávisti. Pokud se ve své slabosti přesto zaleknou lidí a myšlenku na Boha potlačí, pak nanejvýš drží se špatným svědomím pusou, což je dost zlé. (Právě v německých církevních dějinách 20. století - evangelických i katolických - lze tento fenomén velmi názorně sledovat.)

Člověk, který v Boha nevěří, ale je čestný a statečný, to má těžké už proto, že je ve všem odkázán jen sám na sebe. Tomu, kdo nemůže akceptovat autoritu Boží tak, jak nás na ni odkazují exulanti, může být jejich odkaz aspoň podnětem k zamyšlení se a povzbuzením k zachování rovné páteře.

Nepřímo nám klade exulantská historie naléhavou otázku autority. Jaké autority si hledá moderní společnost dnes? Na takovou otázku budeme hledat odpověď nejspíše po našem zvyku tím, že začneme s pochybovačnou úvahou: Co je to autorita? A je vůbec k něčemu dobrá? Otázka autority jako takové musí být stále znovu diskutována, protože její řešení podstatně zasahuje jak do výchovy, tak do politiky.

Exulantská historie poskytuje podněty k celé řadě dalších stále živých otázek. Například: Jaký je smysl života? Jakou hodnotu má pravdivost a poctivost? Co jsme ochotni obětovat pro své přesvědčení? Jsme ochotni své názory korigovat? Jak je to s přetvářkou? Kam až má sahát tolerance? Jak je to s vlastenectvím, jak se soužitím národností, jak s mezilidskou solidaritou? Tyto a jiné otázky musí být řešeny a promýšleny v nových generacích a nových situacích stále znovu. Stojí za to, věnovat přitom pozornost i exulantskému odkazu a exulantským zkušenostem. A nemělo by se přestávat u historie exulantů první generace. I osudy jejich

potomků, historie exulantských kolonií, patří k pokladu českých dějin. Exulantská historie je bohatá a její velmi cenný odkaz by mohl být přínosný nejen pro církev nýbrž i pro sekularizovanou společnost nejnovější doby.

Edita Štěříková

EXULANT chystá k 590. výročí upálení M. Jeronýma Pražského společné setkání, které se uskuteční 28.5.2006 v Potštejně.

Prosíme, poznamenejte si datum a přijed'te. Bližší informace budou uveřejněny později.

100 let od narození ThDr. Emila Jelínka

Emil Jelínek se narodil 7.7.1905 v Lodži v Polsku. Byl nejmladším synem textilního mistra Viléma Jelínka a Natálie rozené Millerové a měl čtyři sourozence. Dva bratry a dvě sestry. Školní docházku začal v církevní škole v Lodži, kde se učil z českých učebnic pod vedením sborového učitele Jana Niewieczerzala. V době 1. světové války se rodina přestěhovala do Zelowa, kde si mladý Emil uvědomil svůj český původ. V roce 1917 začal studovat gymnázium v Lodži, vykazoval dobré výsledky, ale pro těžké materiální potíže studia přerušil. Vyučil se elektromontérem a posléze maturoval na gymnáziu jako externí student. V roce 1926 začal studia na Teologické evangelické universitě ve Varšavě. Ukončil je po čtyřech letech a pokračoval na fakultě v Basileji. Po návratu začal pracovat ve varšavském sboru. V roce 1932 byl ordinován za faráře. Po dvou letech odjel do Prahy kde pod vedením prof. J. L. Hromádky psal práci pro získání doktorátu na téma Predestinace – Předurčení. Doktorát obhájil v červnu r. 1936. Opět se vrátil do Varšavy, byl Konsistoří ustanoven administrátorem ve sborech Žichlinie, Kucowie a Žirardowie. Účastnil se práce na úpravě liturgie varšavského sboru, která se užívá do dnešních dnů. Po krátké době byl vyslán na stáž do Anglie na studium

v organizaci „Světového svazu nedělních škol“. Po náležitě přípravě pak započal práci, jako sekretář této organizace v Polsku. Začal vydávat měsíčník „Nedělní škola“. Od roku 1932 psal články do časopisu Jednota (určený polským evangelíkům a ekumeně). Těch článků napsal před válkou asi 50 a po válce dalších 75, vše v polském jazyku. Mimo teologické práce psal i historické rozbory (i pod pseudonymy např. Jan Konar).

19. 6.1937 se oženil s Martou Slámovou, také pocházející z rodiny českých emigrantů. V manželství se narodily tři děti Tomáš (1939), Matěj (1942) a Eva (1947). Tragický pro naši rodinu byl sovětský nálet 23. 6. 1941 na Varšavu. Toho dne odpoledne rodiče se mnou (Tomášem) v kočárku se nacházeli na náměstí, kde spadla bomba. Všichni tři jsme byli ranění. Matka měla lehké zranění kolena a ztrátu sluchu na levé ucho. Mně amputovali nohu v bérce a také jsem byl postižen ztrátou sluchu na levé straně. Otec byl zasažen střepinou do břicha. Bylo to těžké zranění, po obtížné operaci nedávali doktoři naději na přežití. Po čtyřech dnech se otec probрал z bezvědomí. Mimo to utrpěl ztrátu sluchu na obě uši, do konce života užíval naslouchací přístroje.

Válečné hrůzy se naši rodiny opět dotkly za Varšavského povstání, kdy Sovětská armáda stála před Varšavou a čekala až Němci potlačí toto povstání. Dne 13. srpna 1944 němečtí vojáci dobili domy, kde jsme bydleli (areál domů s kostelem polské reformované evangelické církve), rozdělili zvlášť muže a ženy s dětmi. Muži rozebírali barikády a ženy s dětmi byly odváděny za město. Přes velké potíže se otci podařilo nás nalézt a uniknout transportu do koncentračního tábora. Po třech týdnech skrývání u evangelíků v Proszkowie a Żyrardowie se rodičům podařilo, dostat se s námi dvěma malými chlapci do Lodže k prarodičům Slámovým, kde jsme přečkali až do konce války. V Lodži pak otec pracoval ve sboru do vánoc r. 1945.

Na základě výzvy „Košického vládního programu“, aby se Češi, žijící za hranice-

mi, vraceli do vlasti, tak větší část zelowáků učinila. Naše rodina se stěhovala do Československa o vánocích 1945, jako jedna z posledních, neboť otec vyhotovoval odjíždějícím doklady (křestní listy aj. doklady), o které ve válce přišli včetně veškerého majetku.

Nejprve jsme bydleli v Teplicích v Čechách u otcovy sestry. Otec neměl zaměstnání. Jezdil do Prahy na synodní radu, ale všechny sbory byly obsazeny. Jednou tam potkal mladého muže Václava Uhlíka z Nejdku u Karlových Varů a ten, jako zástupce nejdeckého sboru, zase hledal faráře. A tak jsme se 19.3.1946 stěhovali do Nejdku. Práce v nejdeckém sboru se otcovi velice dařila. Sbor rostl, jak se město zalidňovalo po odsunu Němců, vracejícími se reemigranty z Německa a Polska a Čechy z vnitrozemí. V nedělní škole snad nás dětí bylo skoro 200. Měl oporu ve své ženě, která se nejen vzorně starala o rodinu, ale vedla sborový zpěv a hrála při bohoslužbách na varhany a také učila v nedělní škole. Pracoval také v bytové komisi v rámci města Nejdku. Po únoru 1948 se soudruhům stal velice nepohodlným. Často byl předvoláván k církevnímu tajemníkovi do Karlových Varů. Pak mu bylo vyhrožováno odnětím státního souhlasu, pokud neopustí sbor v Nejdku. Podmínkou bylo, že nesmí nastoupit do sboru ve městě, ale musí na vesnici. Tou dobou již byla celá řada sborů bez farářů. A tak přesně po šesti letech 19.3.1952 jsme se stěhovali z Nejdku do Černilova u Hradce Králové.

Na venkovském sboru pracoval tiše a pokorně. Dobře si rozuměl s místními lidmi, převážně pracujícími v zemědělství. V době kolektivizace vesnice byl velice sledován. Často byl předvoláván k okresnímu církevnímu tajemníkovi do Hradce Králové, kde byl na něj vyvíjen různý nátlak. Jedenkrát byl předvolán na místní národní výbor před zvláštní komisi, kde musel vysvětlovat proč začal svá kázání končit slovy: „Když Bůh s námi kdo proti nám?“. V černilovském sboru otec sloužil 27 let až do své smrti. Skonal

7. 1. 1979 v neděli před bohoslužbami u dveří sálu, které chtěl otevřít a připravit vše potřebné. Oba rodiče jsou pochováni na evangelickém hřbitově v Černilově. Obětavá práce mého otce a matky ve sborovém společenství, jejich víra v Boha, a láskyplný vztah k lidem, ovlivnily životy nás dětí a následně vnuků a pravnuků, za což Bohu vzdáváme díky. Na otce i matku si zachováváme krásné vzpomínky.

Tomáš Jelínek

Za bratrem Danielem Nevalem

(30.5.1970 – 3.6.2005)

Napsat několik vzpomínek na bratra Daniele Nevala není jednoduchý úkol. Jeho život byl i přes svou krátkost velmi bohatý a různorodý. Vážím si toho, že jsem jej směl znát a proto připojuji několik málo spíše osobních vzpomínek.

Od té doby, co jsem se s Danielem setkal na Evangelické teologické fakultě v Praze, studoval a četl J.A.Komenského. Kdybychom Komenského z jeho života vyřadili, postrádal by svou podstatnou část. Rád o něm mluvil, nechával se jím inspirovat a také o něm napsal mnohastránkovou doktorskou práci. Podobně jako Komenský byl Daniel emigrant. Ne, že by musel opustit svou vlast kvůli víře, ale spíše proto, že po své vlasti toužil a chtěl se do ní navrátit.

Daniel Neval pocházel z rodu exulantů. Jeho příjmení bylo zkrácením známého jména Nevečeřal. Tak se jmenoval Danielův dědeček, který byl farářem zelowského sboru. Stejně se jmenoval i jeho otec, který odešel do Švýcarska, kde se Daniel narodil. Přesto, že si mohl klidně žít v bohaté zemi a na svůj původ zapomenout, něco mu nedalo spát. Věděl, kdo byli jeho předkové, znal jejich dějiny i tužby. Cítil, že jeho kořeny nejsou ve Švýcarsku, ale někde v Čechách. A tak se vydává je hledat. Přijíždí na studia na Evangelickou teologickou fakultu, kde se jako zahraniční student věnuje českým dějinám a především J.A.Komenskému. Snaží se v Čechách nějak zakotvit – v tom mu pomá-

há jeho výborná znalost češtiny a doktorská práce o Komenském, kterou začíná psát. Spolu s ostatními zakládá a vede Spolek přátel ETF v Praze. Kupuje si byt v Kladně. Má v Čechách mnoho přátel a také si zde našel svou nastávající. Stále jej to táhne do Čech, ale rád se vrací i do Švýcarska. A stále hledá, kde je vlastně doma. Ve Švýcarsku? V Čechách? V jaké církvi? Nevím, zda na tuto otázku, která ho doprovázela od té doby, co jsem Daniele znal, našel odpověď. Každopádně stále cestoval – po celé Evropě, ze státu do státu. Stejně jako Komenský.

A stejně jako na Komenském jsem na Danielovi obdivoval jeho vzdělanost a velký rozhled. Svého milovaného autora četl v češtině a latině, němčině i angličtině. Učil se španělsky, norsky, archivní materiály jezdil studovat do Bratislavy i do Moskvy. Svě velké práce musel zkracovat, a to na polovinu až třetinu, protože byly tak rozsáhlé. Udržoval kontakt s významnými osobnostmi různých států. Byl uznávaným badatelem. O precizní akademickou úroveň usiloval také na setkáních Spolku přátel ETF, kde jsem s ním také několik let spolupracoval.

Daniel měl pěkný vztah k lidem. Nebyl to žádný podmračený morous, ale milý a vstřícný člověk. Mnohokrát mi pomohl, když jsem pomoc potřeboval, rád vzpomínám na upřímné a milé rozhovory, které jsme vedli. Jsem za ně vděčný.

Věřím, že Daniel s Komenským sdílel i víru. A možná, že i studium Komenského mu jí dopomohlo rozšířit. Neprocházela vždy lehkými situacemi, dlouhotrvající hledání a neustálé cestování jej vysilovalo, ale jeho víru to spíše posilovalo než naopak. Toho si vážím snad nejvíce.

A tak věřím, že i když nás Daniel opustil, našel nyní svůj domov, který hledal. Že je nyní „nebeským“ exulantem, člověkem, který našel ráj srdce. A pokud v Božím království vychází „nebeský“ Exulant, jistě do něj přispívá. Má čím.

Jan Satke

60 let od reemigrace potomků exulantů ze Střelínska

Farář Duvinage v roce 1926 napsal: „Ve střelínském okruhu má Husinec výjimečné postavení. Když přijde cizí člověk do našeho kostela a do bohoslužeb, nalezne mnohé jinak než je obvyklé v evangelických sborech. Nalezne malý, neozdobený prostor, pod kazatelnou stojí přikrytý stůl, žádný oltář, žádné svíčky, žádný obraz, žádné sochy a současně prožije úplně jiné bohoslužby. Žádnou liturgii, jen modlitba, čtení Písma a kázání, vše orámováno společným zpěvem. Tato jednoduchost ukazuje na to, že se nachází v reformovaném sboru. Ale ještě jednu zvláštnost zažije. Může se dokonce domnívat, že není v německém prostředí, když uslyší cizí řeč v tónech písní, modlitbách i v kázání. Mluví a káže se zde česky. Pokud kráčí krajinou tohoto sboru, nalézá vesnice bez valného rozdílu proti jiným ve vztahu k lidem, ale pokud někoho osloví nebo pozdraví v německé řeči, zjistí, že mezi sebou tito mluví jinak – tedy česky.“

Hlubší skutečností těchto věřících rodin bylo, že si uchovávaly český jazyk prostřednictvím Bible kralické. I když se ve škole čeština již nesměla vyučovat, udržovali exulanti český jazyk tím, že doma mluvili vesměs česky a již nejmenší děti se učili zpaměti veliké množství biblických veršů /převážně žalmy/. Nejmenší děti se předváděly návštěvám přednesem biblických veršů, které již znaly. Otcové rodin vedli písmácký život a rodiny se učily celé oddíly z Písma zpaměti. Pravidelnou modlitbou před stolováním byl některý úsek žalmu. Zbožnost většiny potomků exulantů byla biblickou hlubokou zbožností s důrazem na osobní vztah k Ježíši Kristu.

Ve 20. století se, vedle pravidelné účasti v kostele, část členů tohoto sboru scházela ještě v tzv. „Gemeinschaft“. Proto si postavili v Husinci sál, který byl 4. 7. 1926 slavnostně otevřen. Zde se věřící scházeli v neděli odpoledne k biblickým hodinám, ke

zkouškám pěveckého a trubačského sboru a k dalším aktivitám. Život celého společenství narušila především válečná doba, řada otců postupně musela odejít do války a po válce, pokud ji přežili, se nemohli ke svým rodinám vrátit. Bylo to veliké množství mužů a vzácných bratří.

V tomto regionu končily boje druhé světové války a Husinec i Střelín byly z velké části vybombardovány. Celé území bylo postupně osídlováno Poláky. Od 10.11.1945 probíhala jednání Zahraničního ústavu v Praze (se sídlem v Praze III., Karmelitská ul. 25) o reemigraci. Podle zprávy Zahraničního ústavu ze dne 24.11.1945 došlo k urychlenému jednání a udělení víz pro Hedviku Petrakovou, Josefa Němečka a četaře aspiranta Jana Jelínka (pozdějšího faráře v Oráčově). Tato skupina vyjela dne 12. 11. 1945 k jednání s polskou stranou. První jednání proběhlo u starosty města Střelín. Následovala schůze s krajany, kde byli informováni o organizaci transportu, o majetkových věcech a nutných formalitách. Všem byla dána možnost rozhodnout se buď pro okamžitou reemigraci do Čech (listopad 1945) nebo vyjádřit svůj vztah k Německu se zájmem o vystěhování do Německa. Třetí skupinou byli ti, kteří se nedovedli rozhodnout, často také proto, že nevěděli, kde mají příslušníky svých rodin.

Transport do Čech byl organizován od 15. 11. 1945 a bez zřetele na nepřízeň počasí svázeli mnozí svůj majetek na nádraží. Zde došlo k prvním střetům, když Poláci trvali na tom, aby Češi zanechali vše na místě. Došlo však ke kompromisu a mimo dobytka a hospodářských strojů, bylo možné nakládání. To bylo ukončeno 18. 11. a 19. 11. Ve 2,25 hodin transport ze Střelína do Čech odjel.

Slavnostního přivítání se těmito reemigrantům dostalo za hranicemi v Kyšperku a další uvítání bylo v Praze. Celý transport v počtu 1500 lidí se posouval 4 dny ve směru na Stříbrsko a Mariánskolázeňsko. Transport byl složen celý z nákladních vagónů bez základního vybavení pro přepravované osoby.

Jedna pamětnice ještě nyní líčí hrůzu, jak jí i její mamince vlak někde bezmála ujel, protože když zastavil, došly si do přírody vykonat potřebu, ale vlak se znenadání rozjízďel. Oběma pak pomáhali muži, aby se dostali zpět do vagónu.

Ve Stříbře však nastalo první zklamání, neboť pro všechny nebylo dost místa. A tak první část potomků exulantů byla rozptýlena po jednotlivých vesnicích v okolí Stříbra, především v Trpístech. Další část měla možnost usadit se v okolí Mariánských Lázní, především to byla obec Tři Sekery. Ale i tam se zjistilo, že není pro všechny dostatek místa a hlavně práce. Tím došlo k dalšímu přemísťování rodin, asi 470 osob do Libavského Údolí a Kynšperka nad Ohří, což bylo na jaře 1946. Tímto rozmístěním byla soudržnost exulantů z okolí Husince narušena, rodiny roztrhány a obecnství věřících lidí rozptýleno.

V měsíci listopadu 1945 nastal konec exulantské historie většiny evangelíků z okolí Střelína. V srpnu 1946 se uskutečnil druhý transport do Německa. S těmito lidmi bylo ze strany Poláků zacházeno velmi nešetrně, nemohli si vzít s sebou majetek, asi den a noc před odjezdem byli odděleni za ohradou u nádraží ve Střelíně bez jakéhokoliv péče. Z vlastní zkušenosti si pamatuji, že matka s mým bratrem a se mnou nesla svým příbuzným jídlo, moučnou polévku. Na více jsme sami neměli. Jídlo bylo předáno přes drátěný plot.

I přes tyto události, mnozí věrní Písmu žili svůj těžký život v okolí Střelína v nových podmínkách. Mnohé sestry, většinou vdovy, se scházely, aby se potěšovaly, ale také radily, co a jak dále dělat. Slovo Boží a píseň nezůstávaly stranou, uprostřed různého příkoří ze strany Poláků i nebezpečí. Byly nuceny vyhledávat miny.

Další slibované transporty se již neuskutečnily, jen některým rodinám se podařilo vysídlit do Čech nebo do Německa. V Husinci zůstala jen hrstka těch, kteří nechtěli, či se už nedostali nikam. Ovšem i tato

skupinka zůstávala podle možností věrna slovu Božimu. Ještě v 60. letech docházelo k ničení všeho co připomínalo exulanty, stále více byl devastován kostel, vyhořel společenský sál a byl ničen i hřbitov. V této době se o vše staral bratr B.Pultar. Postaral se o obnovení vyhořelého sálu, sice v menším rozměru, ale funguje dodnes. Pečoval do poslední chvíle o kostel a hřbitov. Pokud nedožil se na pravidelné bohoslužby polský farář, vedl laicky bohoslužby až do svých 92 let.

Moji rodiče o sobě také hned po válce nevěděli. Otec nejprve pracoval v Německu. V roce 1947 ilegálně přešel do Čech a hledal, kde se usídlily rodiny z Husince. Začal tedy žít v Libavském Údolí u Kynšperka, protože zde se také již zvěstovalo Boží slovo, zakládala se práce s dětmi a vytvořil se i malý pěvecký sbor. Já s matkou a bratrem jsme se teprve po několika žádostech mohli až teprve 30. 4. 1949 přestěhovat za otcem. Ale i jiné rodiny odcházely z Německa ilegálně přes hranice ještě v roce 1948. U reemigrantů v Čechách se v roce 1946 nově formovaly větší kazatelské stanice a to ve Třech Sekeřách a v Kynšperku nad Ohří. Nově se utvářely na obou místech pěvecké sbory a také trubačské sbory. Na těchto místech začala nově laická práce, postupně podporována bratry faráři a bratřími ze Snahy. (O práci bratří ze Snahy čteme v knize E.Štěříkové „Země otců“ na str. 345 slova faráře Petříka: „V Nejdku jsem se poprvé v životě setkal se členy Snahy, a přestože mám k jejich náboženským názorům velmi daleko, cítil jsem se mezi nimi velmi dobře, respektoval jsem jejich upřímnou zbožnost, která mne přímo povznášela a povzbuzovala k práci, kterou bych v Uhříněvsi nikdy nedokázal.“) Kolem roku 1948 v době evangelizací Snahy, nastalo probuzení mezi mládeží a mládež se scházela ke zpěvu i modlitbám. V roce 1949 byla velká evangelizace ve Zlíně, které se rovněž zúčastnila velká skupina mladých reemigrantů ze všech míst. Totéž se opakovalo v roce 1950. Odtud byl největší vliv a nové podněty k obživení jednotlivých míst.

Pak se konala mnohá evangelizační shromáždění s nejrůznějšími kazateli (bratři Jelínek, Kolman, Kyprý, Toušek, Coufal, Pospíšil, Otter starší i mladší, Šourek, ale i synodní senior Hájek a Smolík, dále Kocáb, Novák, Čapek, bratři Matějkové a další).

Velký dík patří těmto i mnoha jiným bratřím, kteří se starali o duchovní stravu nejrůznějším způsobem. Evangelizační shromáždění se konala i pod rouškou mírových nedělí. Nejednou byla konána i tajná shromáždění s bratřími, kteří neměli státní souhlas k službě. Pozoruhodná byla i péče o to, abychom měli dostatek Biblí, biblických slovníků i konkordancí od dárců z Holanska, díky bratřím jako byl např. br.Šimonovský, Šourek a další.

I když doba nepřála životu víry, tato místa statečně vzdorovala. V tomto a následném období docházelo k vystěhování do Německa, což také práci komplikovalo. Mnohé rodiny nyní smutně vyznávají, že se vystěhovaly do blahobytu, ale jejich děti již často víru a tím i život ve společenství věřících ztratily. Tato situace v současné době hrozí i všem, kteří dávají přednost nabytí majetku před osobní zbožností a prací na Boží vinici.

K 540.výročí Jednoty bratrské v Rychnově nad Kněžnou v roce 1967 pověděl synodní senior ThDr. Viktor Hájek mezi jiným k textu z Gen 12, 1-2: „Když budeme poslouchat, půjdeme někdy do neznáma. Kdo nastoupí cestu Božích rozkazů neví, kde a jak to skončí, ale vždycky bude mít na této cestě vzácný dar Božích zaslíbení“. Ze stejného setkání ze slov faráře J. B. Šourka ještě toto: „Chceš opravdu žít? Chceš umět žít? Přečtu vám jedno ze závěrečných slov vyznání Bratří, které považuji také za odpověď na tuto otázku: Pod nebem není jiná rada, kromě této Boží: Dnes, uslyšíte-li hlas Boží, nezatvrzujte svá srdce a služte lidem, aby uposlechli tuto milostivou radu a rychle činili pokání“.

Vzpomínáme-li 60. výročí reemigrace potomků exulantů do Čech, dovolte, abych připomněl mnohým velmi známý verš z Listu Židům 12,1-2: “Proto i my, obklopeni

takovým zástupem svědků, odhodme všecku přítěž i hřích, která se nás tak snadno přichytí, a vytrvejme v běhu, jak je nám uloženo, s pohledem upřeným na Ježíše, který vede naši víru od počátku až do cíle.“

V současnosti, již více než 10 let, se pravidelně vždy v srpnu setkávají potomci exulantů v Trpístech. Setkání se konají na hřišti a kromě reemigrantů přijíždějí i další bratři a sestry ze Tří Seker, Kynšperka a dalších míst. Letos jsme si připomněli 60. výročí návratu potomků exulantů a zároveň první biblický text užitý dne 9.6.1947 na první biblické hodině ve Třech Sekerách vikářem Jiřím Otterem s textem Gen 37,16: “Bratři svých hledám.“ Předpokládáme, že příští setkání v Trpístech, na které vás chci pozvat, abychom povzbudili sebe i tu hrstku věrných, kteří tam jsou, se bude konat 13.8.2006. Do volte mi ještě vzpomínku na milého, nedávno zesnulého, bratra Viléma Jirmana, který mnohé ze zmíněných událostí prožil od začátku. Vedl skvělým způsobem práci mezi dětmi, celé roky vedl pěvecký sbor a celé společenství ve Třech Sekerách. Byl takovou hybnou pákou spolupráce mezi kazatelskými stanicemi v Kynšperku, Třech sekerách a Trpístech a také nových setkání lidí ze všech míst, kde byli reemigranti, ale i ostatní věřící. Mimoto shromáždil mnoho informací o exulantech a jejich životě víry. S dovolením jeho manželky jsem mohl do mnohého nahlédnout a alespoň v útržcích i vám něco povědět.

Několik důležitých dat pro Husinec a okolí: 1741 bouřlivý kazatel Liberda organizuje emigraci; 1749 vznikl Husinec, Velký a Malý Tábor; 1764 založení Horních, Prostředních a Dolních Poděbrad; 1802 stěhování z Opolska do Zelowa; 1850 výuka češtiny – učitel jménem Čech je Němec; 1871 naléhání na odnárodňování; 1910 ztráta kazatele P.Chlumského; 4.7.1926 otevření sálu Gemeinschaftu; 14.11-24.11.1945 první transport do ČSR; 1966 srpen a září hrají naposled varhany ve zdevastovaném kostele ve Střelíně.

Rudolf Braha

Blahopřání Prof. ThDr. Petru Pokornému DrSc.

Prezident České republiky udělil 28.října 2005 medaili „Za zásluhy“ učiteli Evangelické theologické fakulty University Karlovy Prof. ThDr. Petru Pokornému, DrSc. Výbor občanského sdružení EXULANT zaslal při této příležitosti bratru Pokornému dopis tohoto znění:

Vážený bratře profesore,

spolu s mnohými členy i nečleny evangelické církve jsme v pátek 28. října sledovali slavnostní akt udílení státních vyznamenání ve starobylém Vladislavském sálu Pražského hradu. Měli jsme velikou radost z toho, že mezi vyznamenanými jste byl právě Vy, farář a theolog, profesor na Evangelické theologické fakultě a světově uznávaný odborník v oblasti Nového zákona a archeologie novozákonní doby. Upřímně Vám k ocenění Vašeho celoživotního díla blahopřejeme. Vždyť Váš úspěch se týká celé církve. Prokázal jste svou dlouholetou usilovnou badatelskou a interpretační prací, že i sekularizovaná veřejnost je vnímavá vůči živé víře a nezištné službě.

Píšeme Vám tento blahopřejný dopis jménem českých reemigrantů, kteří se po vzniku Československé republiky a po skončení 2. světové války navrátili do staré vlasti, kterou museli jejich předkové pro věrnost Kristovu evangeliu opustit. Váš příklad je pro nás všechny a zvláště pro mladou generaci nemalým povzbuzením. Za to Vám upřímně děkujeme.

Vážený bratře profesore, přejeme Vám i celé církvi, abyste ještě dlouho sloužil svými odbornými spisy, svou přednáškovou i kazatelskou činností. Abyste i nadále interpretoval evangelium, aby bylo srozumitelné i těm, kteří se s ním dosud nesetkali a kteří nevyrostli v evangelické tradici.

Bratrsky Vás i Vaši rodinu zdravíme.

Tip na vánoční dárek

Loňská valná hromada EXULANTA pověřila předsedu sdružení, aby požádal Dr. Editu Štěříkovou o sepsání knihy, která by způsobem přístupným i čtenářům, kteří nejsou profesionálními historiky, přiblížila celkový obraz českého pobělohorského exilu. Dr. Štěříková se úkolu ochotně ujala a nová kniha je již v tisku. Jmenuje se „Stručně o pobělohorských exulantech“ a ještě před Vánoce bude k dostání v knihkupectví Kalich, v Praze 1, Jungmannova 9. Doporučujeme, abyste využili letošních Vánoc k darování knihy všem, kteří mají k pobělohorskému exilu nějaký vztah. Jistě budou potěšeni.

Slavnostní představení této knihy veřejnosti se bude konat v prosinci ve sboru Českobratrské církve evangelické v Praze na Vinohradech, Korunní 60. Srdečně Vás zveme k účasti na této akci, bližší informace dostanete do sborů.

Připomínáme, že v prodejně Kalich jsou k dostání i další knihy Dr. Štěříkové, týkající se historie exulantů. Jsou to díla nově osvětlující tuto, dříve téměř neznámou, část české historie. Před E. Štěříkovou se žádný historik tímto tématem v takové šíři nezabýval. Jedná se především o druhé vydání knihy „Země otců“, která stručně mapuje historii českých exulantů, ale věnuje se zejména reemigraci jejich potomků. Když kniha před více než deseti lety poprvé vyšla, byla okamžitě rozebraná a mnozí ji dlouho marně sháněli. Kdo se chce dozvědět o exulantech, kteří utíkali ve čtyřicátých letech 18. století do Pruského Slezska měl by mít knihu „Pozvání do Slezska“. K dostání jsou ještě i knihy „Exulantská útočistě v Lužici a Sasku“ a „Běh života českých emigrantů v Berlíně v 18. století“. Zájemci o exulantskou genealogii ve všech těchto knihách najdou neocenitelný zdroj informací v jmenných seznamech a mnoho dalších, dosud neznámých, údajů.

Obracejí se na nás jednotliví zájemci o knihu „Zelów - česká exulantská obec

v Polsku“, která je beznadějně vyprodaná. Pro případnou reedici potřebujeme míru zájmu o tuto publikaci upřesnit. Pokud tedy máte zájem o nové vydání této knihy, dejte nám, prosíme, vědět na adresu sdružení.

Jan Bistranin

Z historické společnosti VERITAS

Doporučujeme, vaší pozornosti akce pořádané historickou společností VERITAS v roce 2006. Jedná o tyto akce:

- 18.3. se koná XIII. seminář pro učitele a zájemce o dějepis, český jazyk a společenské vědy v Pardubicích, zaměřený na téma „Toleranční sbory - modlitebny na Žďársku“;
- valná hromada v Praze 20.5.2006;
- vzpomínkové shromáždění u příležitosti 385. výročí popravy vůdců stavovského odboje na Staroměstském náměstí v Praze 21.6.2006;
- soustředění mladých historiků 14.-21.2006 ve Velké Lhotě k tématu „Československo a NDR v letech 1948-1968“.

Pozvání na cesty s EXULANTEM

Kostnice

V letošním roce jsme při řadě akcí, pořádaných naším občanským sdružením, připomínali osobnost Mistra Jana Husa, od jehož mučednické smrti uplynulo 590 let. V roce 2006 si chceme připomenout, že 30.5.1416 na kostnické hranici zemřel Mistr Jeroným Pražský. V návaznosti na obě výročí bychom rádi uspořádali společný zájezd do Kostnice. Pokud máte o cestu po stopách Jana Husa a Jeronýma Pražského do Kostnice zájem, dejte vědět do konce ledna 2006 na adresu: MUDr. Josef Čáp, Nádražní 7, 568 02 Svítav, nebo capclin@unet.cz

Ukrajina - Volyň

Setkáváme se také s přáním, aby byl skutečně autokarový zájezd na západní Ukrajinu (Volyň). Rádi bychom vyhověli vašemu přání, pokud bude dostatečný počet zájemců a zůstane možnost bezvízového sty-

ku. Vzhledem k vzdálenosti by byl zájezd včetně cesty zřejmě pětidenní s tím, že bychom cestovali i v noci. Ubytování bychom se pokusili zajistit v baptistických rodinách v Rovně (dnes Rivne). V Rovně, případně Zdobunově nebo Lucku bychom se zúčastnili nejméně jednoho nedělního bohoslužebného shromáždění, navštívili bychom Malín, Michalovku, zřejmě Mirotín a další místa podle časových možností a vašeho zájmu. Zájezd by se uskutečnil v letním období, nejpravděpodobněji začátkem července 2006.

Pokud budete mít o zájezd zájem, prosíme, napište na adresu:

Ing. Dobroslav Stehlík, Lva Tolstého 1249, 438 01 Žatec, případně elektronicky na adresu: bjbzatec@wo.cz. Další informace zašleme jen těm, kteří projeví zájem do 10.ledna 2006. Uveďte prosím svou přesnou adresu, jména všech osob, které se chtějí zúčastnit a jejich věk a dvě až tři místa, která byste rádi navštívili. Ty, kteří se ozvou, se pokusíme vyrozumět v březnu 2006 dopisem, kde již budou uvedeny podrobnější informace. Závazné přihlášky a zaplacení patřičné zálohy budeme požadovat v dubnu 2006.

Dobroslav Stehlík

Malý průvodce po velké historii - Moravou po stopách Jana Amose Komenského. (Zpráva o cestě, kterou uspořádal pro své členy a příznivce EXULANT ve dnech 16.-18.9.2005).

„ Já jsem na to, abych takové, kteří něco shlédnouti a zkusiti žádají, prováděl. Jméno mé jest Všežvěd, příjmením Všudybud a uvedu tě do mnohých tajných míst, kamž by ty sic nikdá netrefil. “

„ Nuže, pojd'mež! “ (Labyrint světa)

Sešlo se nás 28 a bylo radostné, že byly zastoupeny všechny věkové kategorie a nikdo se nenudil. Na trase byla zastavení na místech spojených se životem Jana Amose v době jeho působení na Moravě. Přerov, Uherský Brod, Nivnice, Komňa, Fulnek, Su-

chdol nad Odrou a jako prémie Hodslavice. Strážnici i Žeravice jsme pro časovou tíseň museli minout.

Přerov.

Přerovské Muzeum Komenského patří k nejstarším svého druhu na světě. Jeho zakladatelem byl v roce 1888 František Slaměník. Současným ředitelem a nadšeným správcem odkazu Jana Amose je pan PhDr. František Hýbl. Ten byl naším Všudybudem, průvodcem *po místech kamž bychom sic nikdá netrefili*. Muzeum je v renesanční budově zámku na Horním náměstí a má dochovanou podobu, kterou mu dal v letech 1612-1615 Karel st. ze Žerotína. Z mnoha expozic jsme se věnovali významným archeologickým nálezům, Janům Blahoslavovi a Komenskému, včetně jejich odkazu. V obřadní síni, po kytarovém recitálu Pavla Čápa s hudbou raného baroka a klasicismu, jsme vyslechli úvodní přednášku pana ředitele nejen o Komenského životě, díle a jeho době na Moravě, ale také o zakladateli muzea, jeho následovnicích a ředitelských slastech při objevování a získávání nových vzácných exponátů. V jeho doprovodu s výkladem jsme si prohlédli expozice muzea.

Archeologická expozice je instalována v gotickém sklepení hradu a lze se zde obdivovat nálezům pravěké lidské činnosti, jak byly nalezeny zejména v Předmostí. V rekonstruované černé kuchyni raného novověku jsme si uvařili zelowský bigos (obrazně).

Ve svém *památníku* nás vítá *J.A.K.*, zhmotněný v soše od ak. sochaře Navrátila. Kolem jsou umístěny kopie reliéfů Jaroslava Horejce z kaple v Naardenu. Nahlédli jsme i do skleněné urny s prstí z jeho hrobu, snad i s kůstkou. V Přerově prožil Komenský nejšťastnější období svého života. V letech 1608-1611 zde navštěvoval bratrskou školu, po studiích na univerzitě v Německu se sem vrátil jako učitel. Zde se také 19.6.1618 poprvé oženil s Magdalenou Vizovskou, jak dokazuje vystavená kniha svatebních smluv, do které jsme mohli nahlédnout. (Jen pro

upamatování - 23.5.1618 došlo v Praze k defenestraci císařských místodržících.) Pozoruhodná a velmi vzácná je sbírka Komenského map Moravy. Zde se jejich autor uplatňuje jako kartograf, uvědomující si význam zeměpisných poznatků pro vojenské tažení.

V expozici školních tříd od doby Komenského, přes Rakousko-Uhersko, 1. republiku a 50. léta všichni návštěvníci zjihnou a snaží se vsoukat do školních škamen. Zasluhou pana ředitele je replika školní třídy z doby Komenského také v Muzeu Českých bratří v Zelově. Dokonce s nezbytnou rákoskou, tu ale Komenský nikdy nepoužil. Kdo zná žáky, tak tomu jen stěží uvěří.

Před zámkem je od Františka Bílka z roku 1923 sousoší **Jana Blahoslava**, biskupa Jednoty bratrské, který se v Přerově 20. února 1523 narodil. I tomuto slavnému rodáku je v muzeu věnována patřičná pozornost a mapuje jeho životní osudy v Přerově, Mladé Boleslavi, Königsbergu i Basileji. Díky němu můžeme nahlédnout do Kancionálu šamotulského i ivančického, listovat Biblií kralickou či obdivovat se řečnickému umění a argumentaci ve Filipice proti misomusům. Ta legalizovala touhu bratří po důkladném vzdělání a otevřela jim dveře do světa.

Nejstarší socha Komenského stojí před kostelem ČCE, byla odhalena v roce 1874 a jejím autorem je profesor pražské techniky akad. sochař Tomáš Seida.

Rodiště Jana Amose Komenského je neznámé. Je mnoho poznámek, ze kterých se usuzuje na Nivnici, Komňu či Uherský Brod. Nepochybuje se o datu narození, 28. března 1592. Je ale zajímavé, že snad jediným dobovým dokladem je nápis s tímto datem na Komenského podobizně z roku 1641, když ho malíř G. Glauer v Londýně portrétoval.

Nivnice:

Jedním z míst, která jsou přesvědčena, že jsou rodištěm J.A.K., je Nivnice. Argumentuje se následujícími poznatky. Jan Amos zapsal do matriky akademie v Hebroně dne

30. března 1611 do rubriky „oriundus“ – rodiště „Nivnicensis a dne 20. června 1613 do matriky university v Heidelbergu uvedl „Nivanus“. Jako Niwniczenus se podepsal roku 1612 na dvou tištěných disputacích v Hebronu. Takto podepsal i svou latinskou báseň věnovanou příteli Litomilovi, rovněž v Hebronu.

V Heidelbergu si Komenský koupil od vdovy po prof. Christmannovi Koperníkův rukopis „O pohybu nebeských těles“ a jako nový majitel knihy se podepsal „Jan Amos Nivanus, správce církve ve Fulneku“. Latinskou předmluvu svého českého spisu „Teatrum universitatis retum“ podepsal anagramem I.A.N. (Ioannes Amos Nivanus). Po padesáti letech, 28.3.1664, označil svou předmluvu k německému překladu proroctví Kryštofa Kottera iniciálami J.C.N.M. (Joannes Comenius Nivanus Moravus).

Zajímavá je historie pomníku J.A.K. v Nivnici. Podnět k jeho postavení dali místní studenti již roku 1885. Ovšem klerikálové, vedeni německým katolickým knězem Knollem, celou akci znemožnili. Myšlenky se však chopila Učitelská jednota v Uherském Brodě, podařilo se ji prosadit a 16. října 1892, k 300. výročí narození J.A.K., sochu od kroměřížského sochaře Jana Becka odhalit. Postava Komenského stojí na vysokém podstavci v životní velikosti, ale zdá se, že sochařský portrét je výrazně odlišný od jiných a jenom vnější znaky ilustrují Jana Amose. Na podstavci čteme nápis: ***Živ bud' národe, posvěcený Bohu, neumírej, muži Tvoji at' jsou bez počtu.*** V r.1956 se tato socha přece jenom do Nivnice dostala, když v Uherském Brodě byla instalována nová od V. Makovského.

Na budově bývalého Bartkova mlýna je pamětní deska odhalená k 350. výročí narození s textem: „*Podle některých údajů se v tomto mlýně narodil a své mládí prožil velký učitel národů J.A. Komenský*“. Je zajímavé, že z tohoto mlýna pochází jeden ze základních kamenů na stavbu Právnické fakulty Masarykovy university v Brně.

Na návsi stojí nadační dům – Vychovatel-
ská knihovna J.A.K. – o její vznik se zaslou-
žil Mgr. Josef Kachník, místní rodák a vý-
znamný propagátor Komenského pedagogic-
kého díla. Ve vedlejší budově je malé náro-
dopisné muzeum.

Moderní sochařské portréty slavného ro-
dáka jsou umístěny před školou na návsi a
jiný s expozicí v další školní budově při cestě
ke mlýnu.

Uherský Brod:

je městem, které se chce také pyšnit ozna-
čením rodiště J.A.K. Usuzuje se podle toho, že
zde v r.1604 zemřeli jeho rodiče a byli po-
chováni na zdejším hřbitově, který se nachá-
zel v místech, kde dnes stojí budova gymná-
zia. Na domě na dolním konci náměstí je
také umístěna pamětní deska s nápisem, že
zde stával Komenského rodný dům. Muzeum
JAK má pozoruhodnou expozici zachycující
celou dobu jeho života. Nám bylo poněkud
lito zkreslené interpretace Českého stavov-
ského povstání, období protireformace a to-
ho, že Jednota bratrská je označována jako
náboženská sekta.

Před muzeem je pozoruhodná socha JAK
v nadživotní velikosti od Vincence Makov-
ského. Byla odhalena 21. října 1956. Sochař-
ský portrét podle autora vychází ze zobrazení
V. Hollara a Petra Amsterodamského. Na
přední straně soklu je vytesán nápis: „ Nejsi
jen ty sám členem lidské společnosti, avšak
kromě tebe jsou tu i jiní. Poněvadž jsi její
částí, nedomnívej se, že jsi všechno. Buď
k prospěchu společnosti.“

Skutečným zážitkem je prohlídka sochy-
soustavy k počtě JAK z roku 1992 na brod-
ském náměstí, kde měla být umístěna už ta
původní před 100 lety. Tato, od **Ivana
Theimera** (nar.18.9.1944 v Olomouci),
z roku 1992 je plna alegorií. Dominantou je
želva, co na svém krunýři nese stělu zaplně-
nou nejružnějšími a nejhrůznějšími postava-
mi, ději, osudy. Želva je symbolem Země, na
povrchu tvrdá, mnohé unese a snese, uvnitř
elastická, tvárná. Také symbolizuje dlouhý
život. Autor od roku 1968 žije ve Francii a

jeho díla zdobí mimo jiné i Elysejský palác
či Louvre.

Komňa:

Jiným pravděpodobným rodištěm Komen-
ského je Komňa, odtud se dovozuje jeho pří-
jmení a také je původním místem jeho rodu –
Segešů. Komňu, jako rodiště J.A.K. označil
také Mikuláš Drábík, spolužák, když byl
právem útrpným vyslýchán před svou popra-
vou, protože Habsburkům prorokoval zánik
jejich rodu a ztrátu mocenského postavení.
(To proroctví se naplnilo, třebaže až počát-
kem 20. století.) Také na mapách z 18. stol.
je toto místo označováno jako „patria“ Ko-
menského. Rovněž Josef Jungmann ve své
Historii literatury české (1825) uvádí Komňu
jako Komenského rodiště. Dnes zde můžeme
vidět pomník J.A.K. z roku 1950 od Julia
Pelikána z Olomouce. Vpředu je pískovcový
reliéf představující matku nad kolébkou
s dítětem. V pomníku je uložena prst' z hro-
bu v Naardenu. Za pomníkem je kamenný
obelisk označující místo, kde snad stával sta-
tek s fojtstvím, odkud Jan Amos pocházel.
Jako památník J.A.K. slouží bývalá sýpka
z r. 1774. Za zmínku stojí také znak obce,
kde mimo okřídleného koně Pegase je patrná
zlatá ořízka černé ležící knihy s iniciálami
J.A.K. a pod ní zvěroklištičský nůž jako vý-
raz staleté tradice tohoto řemesla v obci.

Fulnek.

Mladý, 26ti letý muž J.A.K. je počátkem ro-
ku 1618 jmenován správcem německého
bratrského sboru ve Fulneku a jeho školy.
Sem si přivádí svou ženu Magdalenu a zde se
mu narodili dva chlapci. Když na jaře 1621
je Fulnek obsazen neapolskými vojsky
v císařských službách, Komenský prchá a
skrývá se před zatčením na panství Žerotínů.
Nejprve na Moravě, potom v Čechách
v Brandýse nad Orlicí. V témže roce poprvé
hoří jeho knihovna, kterou našel fanatický
kapucín P. Bonaventura ukrytou na radnici a
spolu se zdivočelými dětmi ji na náměstí spá-
lil. (Zdalipak mezi nimi byli i žáci Jana
Amose?) Jobova noc je pročerněna vymře-
ním celé jeho mladé rodiny na mor. Ke štěstí

a radosti snad jen přivoněl, aby už napořád „bloudil cizinou“.

Bratrský sbor zde vznikl v roce 1484 a sborová modlitebna záhy poté. V roce 1621 sbor zanikl a kapucíni budovu proměnili v katolický kostel. Ten později sloužil jako sýpka a jízdána. Dům byl v roce 1701 upraven na špitál. V 50. letech proběhla rozsáhlá rekonstrukce a v objektu je nyní Památník J.A.K. V areálu najdeme žulový pomník, podle datace pochází z r. 1892, s bronzovou reliéfní deskou a bustou J.A.K. V roce 1962 byla v areálu umístěna bronzová plastika Komenského v nadživotní velikosti od Jana Štursy. Pochází z r. 1924, ale celá léta byla uložena v depozitáři. Původně byla vytvořena pro aulu FF UK jako protějšek Myslbekova Jana Husa. Další kamenná plastika Jana Amose v životní velikosti je od olomouckého sochaře Pelikána z roku 1924 a je instalována České ulici.

Suchdol nad Odrou. Muzeum Moravských bratří.

V letech 1720 – 1745 odešlo do ciziny více než 280 obyvatel. Hájili víru svých otců, za kterou byli krutě pronásledováni. Trpěli ve vězení v Kuníně i v Brně na Špilberku.

Kristián David, rodák z Ženklaavy, využíval své svobodné tesařské povolání k misijní činnosti a hledal věrné vyznavače evangelia. Po velkém náboženském probuzení následovalo kruté pronásledování „kacířů“. Nezbylo než odejít do exilu. K. David našel v 350 km vzdáleném německém Herrnhutu, na panství hraběte Zinzendorfa, pro tyto pronásledované azyl. Vzdálenost ušli za pět dnů. Na území Rakouské říše se museli skrývat a šli pouze

v noci. V Herrnhutu založili církev hlásící se k odkazu Českých bratří s hlavním posláním v misijní činnosti. Odtud „Moravští bratři“ a jejich školy, kostely a misijní stanice najdeme vskutku po celém světě. (Převzato z materiálů společnosti Moravian.)

Suchdol nad Odrou patřil do Komenského péče v době jeho působení ve Fulneku. Toto období připomíná torzo památné lípy. Nedařilo se však již mladý vzrostlý strom. Při příjezdové silnici nás zdraví mohutná kamenná busta Jana Amose.

Hodslavice.

Místo narození Františka Palackého (14.6. 1798– 26.5.1876). Narodil se v nejslavnějším hodslavickém objektu, který postavil Františkův otec Jiří (7.4. 1768 – 8.9. 1836) v roce 1796 jako novou evangelickou školu. Otec slavného historika zde učil, byl kazatelem, písmákem i krejčím. V rodném domku je muzeum Fr. Palackého i s jeho kolébkou. Pamětní deska pochází z roku 1868 a před domkem je Palackého pomník od Vladimíra Navrátila. Nejstarší památkou je gotický dřevěný kostel sv. Ondřeje ze začátku 15. stol. Poblíž je také náhrobek rodičů Fr. Palackého. Další pamětihodností je evangelický kostel z roku 1818, který se svou mohutností tak výrazně odlišoval od tolerančních kostelíků, že dostal přezdívku „evangelická katedrála“.

Při putování Moravou ve stopách J.A.K. je nutno také navštívit obec **Žeravice**, kde se konaly bratrské synody a na synodě konané 26.dubna 1616 byl Jan Amos ordinován na kněze.

Josef Čáp

Informační věstník občanského sdružení EXULANT, vydává občanské sdružení EXULANT. Vychází 2x ročně. Sídlo občanského sdružení i redakce: Praha 1 – Nové Město, Jungmannova 9 – Husův dům, PSČ 110 00, Česká republika. ISSN 1801-514X